

DETERMINANTE PRAVOVREMENOSTI REVIZORSKOG IZVJEŠTAVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Milavić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:665143>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**DETERMINANTE PRAVOVREMENOSTI
REVIZORSKOG IZVJEŠTAVANJA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Tina Vuko

Student:

Ivana Milavić (2161567)

Split, srpanj 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Problem i predmet istraživanja	3
1.2. Istraživačke hipoteze i ciljevi istraživanja	5
1.3. Metode istraživanja	7
1.4. Doprinos istraživanja	8
1.5. Struktura diplomskog rada	8
2. OBILJEŽJA REVIZIJE I REVIZIJSKE PROFESIJE	10
2.1. Pojam i uloga revizije	10
2.2. Objekt i predmet revizije	12
2.3. Revizijska načela i standardi	13
2.4. Kodeks profesionalne etike	17
2.5. Regulativni okvir revizije u Republici Hrvatskoj	17
2.5.1. Revizijski odbor	20
2.5.2 Hrvatska revizijska komora	22
2.5.3 Ministarstvo financija	23
3. KORPORATIVNO IZVJEŠTAVANJE	23
3.1. Pojam i uloga korporativnog izvještavanja	26
3.2. Struktura korporativnog izvještavanja u RH	27
3.3. Financijsko izvještavanje	29
3.3.1. Cilj i korisnici financijskog izvještavanja	30
3.3.2. Pojam, vrste i karakteristike temeljnih financijskih izvještaja	31
3.3.3. Kodeks korporativnog upravljanja	33
3.4. Pravovremenost kao odrednica kvalitete financijskih izvještaja	34
4. PROCES REVIZIJE FINACIJSKIH IZVJEŠTAJA	35
4.1. Temeljna polazišta revizije	35
4.1.1. Koncept značajnosti	35
4.1.2. Revizijski rizik	36
4.1.3. Povezanost koncepta značajnosti, rizika revizije i revizijskih dokaza	37

4.2. Faze revizije financijskih izvještaja	37
4.2.1. Preliminarne revizijske radnje	37
4.2.2. Planiranje revizije	38
4.2.3. Ocjena sustava internih kontrola i procjena kontrolnog rizika	39
4.2.4. Oblikovanje dokaznih testova	40
4.2.5. Kompletiranje revizije i sastavljanje izvješća neovisnog revizora	41
5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE PRAVOVREMENOSTI REVIZORSKOG IZVJEŠTAVANJA	47
5.1. Prethodna istraživanja o pravovremenosti revizorskog izvještavanja	47
5.2. Uzorak istraživanja	48
5.3. Definiranje varijabli	49
5.4. Metodologija istraživanja	53
5.5. Rezultati istraživanja	53
5.6. Zaključak istraživanja	69
6. ZAKLJUČAK	72
LITERATURA	74
PRILOZI	80
SAŽETAK	81
SUMMARY	82

1. UVOD

1.1. Problem i predmet istraživanja

Cilj je financijskih izvještaja pružiti informaciju o financijskom položaju, uspješnosti i novčanom tijeku poduzeća koja je korisna širem krugu korisnika u donošenju ekonomskih odluka.¹ Navedene informacije pomažu korisnicima financijskih izvještaja u procjeni iznosa, vremena i neizvjesnosti budućih novčanih tijekova poduzeća. Stoga je važno da financijski izvještaji budu pravovremeni i da prezentiraju vjerodostojno stvarno poslovanje poduzeća. Dakle, učinkovitost tržišta uvelike ovisi i o pouzdanosti i o pravovremenosti računovodstvenih informacija.

U fokusu ovog istraživanja je pravovremenost revizijskog izvještavanja, odnosno revidiranih financijskih izvještaja. Upravo nadnevak revizijskog izvještaja se smatra jednom od najznačajnijih odrednica pravovremenosti revidiranih financijskih izvještaja. Stoga je analiza pravovremenosti revizijskog izvještavanja čest predmet različitih istraživanja u inozemstvu (npr.: Eghliaow, 2013; Vuran i Adiloğlu, 2013), ali i kod nas (Vuko i Čular, 2014).

Pravovremenost je u stranoj literaturi najčešće predstavljena pod nazivima *audit delay* ili *audit reporting lag*. Osim toga, koristi se i izraz *lead-time* umjesto *delay* jer se ne može reći kako su nepravodobno objavljeni izvještaji, ako su objavljeni u regularnom roku.

U ovom radu je analiziran veći broj različitih čimbenika za koje se na temelju relevantnih teorija i rezultata prethodnih istraživanja pretpostavlja da mogu značajno utjecati na pravovremenost financijskog izvještavanja kako bi se steklo razumijevanje o važnim determinantama pravovremenog financijskog izvještavanja u Republici Hrvatskoj.

Postojeća istraživanja se bave različitim faktorima koji mogu utjecati na pravovremenost. Iako većina dosadašnjih istraživanja dijele mnoge sličnosti, ipak postoje razlike koje nam mogu dati sveobuhvatniju sliku djelovanja različitih determinanti na pravodobnost financijskog izvještavanja. Na temelju teorijskih pretpostavki i prethodnih relevantnih

¹ Međunarodni računovodstveni standard 1 – Prezentiranje financijskih izvještaja; Narodne novine br. 136/2009, [Internet], raspoloživo na: <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/404789.pdf>, [12.02.2018.].

istraživanja u ovom radu odabrano je devet varijabli za koje se pretpostavlja kako imaju značajan utjecaj na pravovremenost revizorskog izvještavanja.

Pravovremenost godišnjeg izvješća revidiranog poduzeća smatra se značajnim aspektom koji utječe na korisnost informacija dostupnih vanjskim korisnicima za proces donošenja odluka. Problem se javlja u interpretaciji stvarnog vremenskog perioda potrebnog za reviziju. Zato se u ovom radu istražuju čimbenici revizije i revizijskih društava te čimbenici revidiranog društva za koje se pretpostavlja da bi mogli imati važnu ulogu za pravovremenost izvještavanja revidiranih financijski izvještaja.

Važnost pravovremenosti je upravo na pružanju informacija korisnicima prije nego te informacije izgube moć utjecaja na odlučivanje. Budući da nepravovremenost smanjuje korisnost informacija, rezultati dobiveni istraživanjem mogu biti korisna podloga za davanje preporuka na koji način se može utjecati na pravovremenost revidiranih financijskih izvještaja i što nepravovremeni financijski izvještaji mogu signalizirati.

Glavni predmet istraživanja je analiza utjecaja određenih (potencijalnih) čimbenika na pravovremenost izdavanja revizorskog izvještaja te, posljedično, na pravovremenu objavu revidiranih financijskih izvještaja.

Analiziraju se potencijalni faktori koji utječu na vremenski period (broj dana) koje protekne od kraja poslovne godine do nadnevka (datuma) revizorskog izvješća za poduzeće. Eksterni revizori daju mišljenje o fer prezentiranju financijskih izvještaja u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja i time su odgovorni za sadržaj svog izvještaja. Menadžment je primarno odgovoran za fer prezentiranje, dok revizorsko izvješće potvrđuje fer prezentaciju od strane menadžmenta.

Vremenski period koji revizor provede u procesu revizije, odnosno datum revizorskog izvješća može utjecati na pravovremenu objavu financijskih izvješća. Iako izvještajni subjekt, odnosno poduzeće, može objaviti nerevidirane informacije „financijski izvještaji postaju financijski izvještaji u pravom smislu te riječi tek kada to svojim potpisom u izvješću potvrdi ovlaštenu revizor“.²

² Sever-Mališ, S., Tušek, B. i Žager, L. (2012): Revizija: načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str 57.

Datum izvješća o reviziji je datum na koji je revizor osigurao odgovarajuće revizijske dokaze koji podupiru mišljenje.

U ovom istraživanju pravovremenost se analizira kao zavisna varijablu koja se aproksimira brojem dana od kraja poslovne godine do datuma izdavanja revizorskog izvješća. U istraživanju se pokušava utvrditi koje varijable imaju značajan utjecaj na vremenski period do objave revizorskog izvješća na uzorku kompanija koje listaju na Zagrebačkoj burzi. Istraživanjem su obuhvaćene dvije izvještajne godine: 2016. i 2017. godina.

Nezavisne varijable koje se analiziraju u radu definirane su s obzirom na teorijska polazišta i prethodno provedena slična istraživanja u Hrvatskoj i u svijetu, a to su: vrsta revizorskog društva koje je izdalo revizorsko izvješće, revizorsko mišljenje, isticanje ključnih revizijskih pitanja u revizorskom mišljenju, revizorski odbor u poduzeću, profitabilnost poduzeća, zaduženost poduzeća, intenzitet revizorskog angažmana, apsolutni iznos ukupnih obračunskih kategorija i veličina promatranog poduzeća.

1.2. Istraživačke hipoteze i ciljevi istraživanja

U ovom radu postavljene su sljedeće hipoteze koje će se na kraju istraživanja prihvatiti ili odbaciti:

H1: Vrsta (veličina) revizorskog društva pozitivno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Pretpostavlja se da će velike revizorske kuće (Deloitte, Ernst & Young, KPMG i Price Waterhouse Coopers) zbog svojih boljih resursa biti vremenski efikasnije od manjih revizorskih kuća.

H2: Modificirano mišljenje revizora i isticanje ključnih revizijskih pitanja negativno utječu na pravovremenost revizorskog izvješća.

Modificirano mišljenje upućuje na neke nepravilnosti u financijskim izvještajima te ih je potrebno dodatno provjeriti kako bi se reducirale potencijalne nesigurnosti. Pretpostavlja se da dodatna provjera produljuje vrijeme provođenja revizije.

Revizor tijekom svojeg revizijskog angažmana može obratiti pozornost na neka bitna pitanja (tzv. ključna revizijska pitanja) koja utječu na financijske izvještaje, što znači da se povećava vrijeme potrebno za reviziju.

H3: Postojanje revizorskog odbora pozitivno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća. Revizorski odbor ima posebnu ulogu u poduzeću jer bi on trebao biti neovisan pododbor nadzornog odbora ili neizvršnih članova upravnog odbora koji održava odnose s izvršnim menadžmentom, tj. upravom eksternim i internim revizorom. S obzirom na široku suradnju i specifične zadatke revizijskog odbora pretpostavlja se da će postojanje revizorskog odbora pozitivno utjecati na pravovremenost.

H4: Profitabilnosti pozitivno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Pretpostavlja se da profitabilnija poduzeća prije objavljuju svoje godišnje financijske izvještaje od manje profitabilnih poduzeća jer na taj način signaliziraju svoje dobro poslovanje.

H5: Zaduženost, intenzitet revizorskog angažmana (revizijski trud) i veličina apsolutnog iznosa obračunskih kategorija negativno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Pretpostavlja se da ove tri determinante zahtijevaju više revizijskog vremena jer povećavaju neizvjesnost, tj. rizik ishoda revizije te negativno utječu na pravovremenost izvješća.

H6: Veličina društva utječe na pravovremenost izvješća.

Smjer utjecaja nije definiran jer iako su velika poduzeća u pravilu kompleksnija i mogu utjecati na produženje izvještajnog razdoblja, s druge strane ona obično imaju kvalitetan sustav internih kontrola i kvalitetno korporativno upravljanje što može smanjiti vrijeme izdavanja revizorskog izvješća.

Cilj istraživanja je ispitati i dobiti uvid u stvarnu praksu izvještavanja hrvatskih poduzeća te dobivene rezultate usporediti s prethodnim istraživanjima u domaćoj i inozemnoj praksi. Naime, u Hrvatskoj postoje slična istraživanja iz prethodnih razdoblja (Šimović, 2014), pa je zanimljivo istražiti i kakvi su trendovi u pravovremenosti revizijskog izvještavanja kroz navedeno razdoblje. Testiranjem postavljenih hipoteza, nastoji se doći do zaključka o utjecaju

određenih obilježja koja utječu na pravodobnost izvještavanja. Dakle, ciljevi istraživanja su sljedeći:

1. Utvrditi koliko je prosječno vrijeme od nadnevka financijskih izvještaja do nadnevka revizorskog izvješća u Republici Hrvatskoj.
2. Analizirati trendove u pravovremenosti revidiranih financijskih izvještaja na temelju rezultata tekućeg i prethodnih sličnih istraživanja u Republici Hrvatskoj te usporediti pravovremenost izvještavanja u Hrvatskoj i drugim zemljama.
3. Istražiti utječu li nezavisni čimbenici poput veličine revizorskog društva, modifikacija revizorskog mišljenja, broja ključnih revizijskih pitanja u revizorskom izvješću, postojanje revizijskog odbora, profitabilnost, zaduženost, intenzitet revizijskog angažmana i veličina apsolutnog iznosa obračunskih kategorija pozitivno na pravovremenost revizorskog izvješća.

1.3. Metode istraživanja

U radu se koriste sljedeće znanstveno-istraživačke metode:

Induktivna metoda - do zaključka o općem sudu dolazi se na temelju posebnih ili pojedinačnih činjenica.

Deduktivna metoda - na temelju općih postavki dolazi se do konkretnih pojedinačnih zaključaka.

Metoda analize - u radu se raščlanjuju složene misaone tvorevina na njihove jednostavnije dijelove i elemente i izučava se svaki dio.

Metoda sinteze - proces objašnjavanja složenih misaonih cjelina pomoću jednostavnih misaonih tvorevina

Metoda klasifikacije - sistemska i potpuna podjela općeg pojma na posebne.

Metoda kompilacije - postupak preuzimanja tuđih rezultata znanstveno- istraživačkog rada, opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja.

Metoda deskripcije - postupak opisivanja predmeta.

Komparativna metoda - postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, utvrđivanja njihovih sličnosti i različitosti.

U empirijskom dijelu rada, s ciljem dokazivanja postavljenih hipoteza se koriste: *deskriptivna statistika, korelacijska analiza, testiranje razlika i višestruka regresija* uz upotrebu statističkih programa za računala STATISTICA v13.3 i SPSS v20.

1.4. Doprinos istraživanja

Doprinos istraživanja se ogleda u boljem shvaćanju problematike pravovremenosti financijskog izvještavanja, a koja ponajviše ovisi o vremenu koje revizori potroše za prikupljanje dovoljno dokaza za formiranje i objavu revizorskog mišljenja.

Regulativni okvir financijskog izvještavanja navodi pravovremenost kao jednu od ključnih karakteristika računovodstvenih informacija. Stoga je važno razumjeti koji čimbenici utječu na pravovremenost financijskog izvještavanja te kakvi su trendovi pravovremenosti tijekom vremena u Republici Hrvatskoj te u odnosu na druge zemlje. Rezultati dobiveni istraživanjem stoga mogu poslužiti kao dobra osnova razumijevanje čimbenika koji značajno utječu na pravovremenost revizijskog izvještavanja i za davanje konkretnih preporuka na koji način se može poboljšati pravovremenost revidiranih financijskih izvještaja

1.5. Struktura diplomskog rada

Rad se sastoji od šest poglavlja uključujući uvod i zaključak.

U uvodnom poglavlju definiraju se problem i predmet istraživanja, postavljaju se hipoteze, iznose se ciljevi istraživanja, navode se znanstveno istraživačke metode koje će biti korištene u radu i doprinos rada.

U drugom poglavlju obrađuje se teorijski okvir revizije, njen pojam, vrste, objekt i predmet revizije. Objašnjena su načela i standardi revizijske profesije te je ukratko objašnjen regulativni okvir revizije financijskih izvještaja u Hrvatskoj.

U trećem poglavlju objašnjen je pojam korporativnog izvještavanja, struktura, ciljevi i korisnici. Detaljno je obrađeno financijsko izvještavanje i njegove karakteristike te pravovremenost kao odrednica kvalitete financijskih izvještaja.

U četvrtom poglavlju se obrađuju temeljna polazišta revizije koja uključuju revizijsku značajnost, rizik i dokaze. U nastavku se opisuje proces revizije financijskih izvještaja od preliminarnih revizijskih radnji do sastavljanja izvješća eksternog revizora.

U petom poglavlju se provodi empirijsko istraživanje uz pregled najbitnijih zaključaka proteklih istraživanja u Hrvatskoj i svijetu. Objašnjava se uzorak, metodologija i rezultati istraživanja o pravovremenosti revizorskog izvještavanja u Republici Hrvatskoj.

U šestom poglavlju se donose zaključci vezani za pravovremenost izvještavanja i daju preporuke za poboljšanje pravodobnosti financijskih izvještaja.

Na kraju rada se navodi literatura, popis slika i tablica, sažetak rada na hrvatskom i na engleskom jeziku.

2. OBILJEŽJA REVIZIJE I REVIZIJSKE PROFESIJE

2.1. Pojam i uloga revizije

Sama riječ revizija potječe od latinske riječi “*revidere*” što znači ponovno vidjeti i u skladu s tim revizija predstavlja naknadni pregled i preispitivanje poslovnih procesa i stanja. U engleskom govornom području za reviziju se upotrebljava pojam “*audit*”. I ova riječ potječe od latinske riječi “*audiere*” što znači čuti, tj. slušati.³

Eksterna revizija, tj. revizija financijskih izvještaja je proces pružanja uvjerenja o pouzdanosti informacija iznesenih u financijskim izvještajima pripremljenim u skladu s računovodstvenim načelima.⁴ Eksterna revizija naziva se još i zakonska revizija jer za određene subjekte postoji zakonska obveza obavljanja revizije financijskih izvještaja. U tom smislu, društvo je dužno imati vanjske revizore kao instrument korporativnog upravljanja, pa je njihova osnovna funkcija osigurati da financijska izvješća adekvatno odražavaju stvarno stanje društva u cjelini. Visoko kvalitetno financijsko izvještavanje ključno je za efektivno i efikasno funkcioniranje naših tržišta kapitala. Revizija služi gospodarskoj svrsi i igra važnu ulogu u jačanju povjerenja u financijsko izvještavanje. Svrha revizije je povećati stupanj povjerenja namjeravanih korisnika u financijska izvješća. To se postiže izražavanjem mišljenja revizora o tome jesu li financijski izvještaji pripremljeni, u svim značajnim aspektima, u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja.⁵

Eksterna revizija je neovisna provjera financijskih informacija bilo kojeg subjekta, bilo da je usmjerena na profit ili ne i bez obzira na veličinu ili pravni oblik subjekta kada se takvo ispitivanje provodi s ciljem izražavanja mišljenja.⁶ Revizori se nazivaju „vanjski“ ili „neovisni“ jer nisu zaposlenici subjekta koji se revidira. Izrazi vanjski (eksterni) revizor i neovisni revizor općenito se koriste kao sinonimi.

³ Tušek, B., Žager, L. (2007): Revizija, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 47.

⁴ Soltani, B. (2009): Auditing: An international approach, 1st edition, Pearson Education Limited, str. 4.

⁵ IAASB (2018): Handbook of International quality control, auditing, review, other assurance and related services pronouncements, vol 1.

⁶ Kumar, P. (2013): Auditing and assurance - S.Chand & Company Pvt. Ltd., New Delhi, India, str. 2.

Općenito, neovisnim vanjskim revizorom smatra se onaj revizor koji nije vlasnički ili interesno povezan s društvom te ne pruža, sam ili putem povezanih osoba, nikakve druge usluge društvu.⁷ Postupci koje provodi revizorsko društvo trebaju odražavati njihovu neovisnost i objektivnost, osobito ukoliko u okviru istog revizorskog društva zaposlenici pružaju i druge profesionalne, naročito savjetodavne (nerevizijske) usluge. Komisija za reviziju, tj. revizijski odbor treba bi biti upoznat sa svim uslugama koje pružaju revizorska društva, kao i o naknadama za te usluge kako ne bi bilo nikakve sumnje u neovisnost revizora i kako bi se izbjegli mogući sukobi interesa.⁸ U slučaju postojanja okolnosti koje ukazuju na mogućnost ugrožavanja neovisnosti revizora, revizijski odbor je dužan preporučiti skupštini angažiranje novih poslovnih savjetnika ili revizora. Društvo je dužno javno objaviti iznose naknada plaćenih neovisnim revizorima za obavljenju reviziju te za druge nerevizijske usluge.⁹

Revizorsko društvo i ovlašteni revizor dužni su poduzimati sve potrebne mjere kako bi osigurali da pri obavljanju revizorskih usluga na njihovu neovisnost ne utječe ni jedan postojeći ili mogući sukob interesa ili poslovni odnos ili drugi izravni ili neizravni odnosi u koje su uključeni revizorsko društvo i ovlašteni revizor koji obavljaju revizorske usluge te, ako je primjenjivo, njihova mreža, upravljanje, ovlašteni revizori, radnici i druge fizičke osobe čije su usluge stavljene na raspolaganje ili ih nadzire revizorsko društvo ili bilo koja osoba izravno ili neizravno povezana s revizorskim društvom i ovlaštenim revizorom.¹⁰

Međutim, posljednjih godina, u svjetlu korporativnih skandala, evidentni su globalni zahtjevi za poboljšanjem kvalitete revizije. Dogodile su se promjene koje su nastale kao odgovor na želje investitora za većom kvalitetom informacija i za većom odgovornošću menadžera i revizorskih društava. Revizija je redovito „pod mikroskopom“. S jedne strane, to odražava važnost revizije na tržištima kapitala. S druge strane, ta pažnja odražava neizvjesnost o tome što se zapravo radi u reviziji.

⁷ Zagrebačka burza. (2019): Revizija i mehanizmi unutarnje kontrole, [Internet], raspoloživo na: <http://zse.hr/default.aspx?id=10865#4.1> , [01.06.2019.].

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Narodne novine. (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

2.2. Objekt i predmet revizije

Objekt revizije je, kao i kod ostalih mikroekonomskih disciplina, poslovanje poduzeća s tim da je u reviziji naglasak na financijskim izvještajima. Svaka disciplina isti objekt promatra na neki drugi način, iz nekog drugog ugla, s nekog drugog stajališta. Prema tome, sve te discipline razlikuju se od revizije po predmetu ispitivanja.

Proces revizije interpoliran je između financijskih izvještaja i njihovih korisnika. Ispitivanjem i ocjenom financijskih izvještaja institucija revizije osigurava realnost i objektivnost informacija sadržanih u financijskim izvještajima njihovim korisnicima.¹¹

Objekt eksterne revizije, tj. revizije financijskih izvještaja su financijski izvještaji poduzeća, a revizija se provodi s ciljem utvrđivanja jesu li financijski izvještaji „fer prezentirani“, odnosno „istinito i fer“ prezentirani u svim značajnim aspektima prema okviru financijskog izvještavanja.¹²

Kao okvir financijskog izvještavanja u Republici Hrvatskoj koristi se bilanca, izvještaj o dobiti (račun dobiti i gubitka), izvještaj o promjenama u glavnici, izvještaj o novčanom toku te bilješke uz financijske izvještaje.

Određenjem predmeta revizije stvaraju se temeljne pretpostavke za razlikovanje revizije od ostalih disciplina. Pitanje objekta i predmeta revizije uobičajeno se ne razmatra eksplicitno, već njihovo određenje proizlazi iz samog shvaćanja pojma revizije.

Predmet revizije je stupanj usklađenosti poslovanja poduzeća, tj. njegovih financijskih izvještaja s unaprijed postavljenim kriterijima. Važno je naglasiti da su uobičajeni kriteriji na temelju kojih se prosuđuje ta usklađenost računovodstvena načela i standardi, zakonski propisi te usvojene računovodstvene politike.¹³

¹¹ Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija - načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str.79-80.

¹² Isaković-Dražić, L., Isaković, I. (2017): Objekt i predmet revizije i metode revizije, [Internet], raspoloživo na: https://www.researchgate.net/profile/Ines_Isakovic/publication/317184322_OBJEKT_I_PREDMET_REVIZIJE_I_METODE_REVIZIJE/links/592bbcb458515e3d46cb68d/OBJEKT-I-PREDMET-REVIZIJE-I-METODE-REVIZIJE.pdf, [01.06.2019.].

¹³ Ibid.

U postupku provedbe revizije ispituju se računovodstvene evidencije, a zatim i sve ostale evidencije. Sam postupak ocjene usklađenosti definiran je revizijskim standardima, kodeksom profesionalne etike i relevantnim zakonima i propisima.

Revizor provjerava i ocjenjuje godišnje financijske izvještaje i godišnje konsolidirane financijske izvještaje i druge financijske izvještaje te podatke i metode korištene prilikom njihova sastavljanja i na temelju toga, daje neovisno stručno mišljenje o tome prikazuju li financijski izvještaji u svim značajnim odrednicama istinit i fer prikaz financijskog položaja i uspješnosti poslovanja.

2.3. Revizijska načela i standardi

Na temelju načela kao osnovnih pravila ponašanja koncipiraju se pretpostavke koje se uzimaju kao istinite i koje služe kao podloga za izradu revizijskih standarda. Služe kao smjernice revizorima o ponašanju i profesionalnom obavljanju revizijskog posla.

Uobičajeno se ističu sljedeća načela:¹⁴

- 1) *Načelo profesionalne etike*: navodi da se revizor u svom radu mora pridržavati određenih pravila ponašanja kako bi se zaštitila revizija kao profesija. Pravila ponašanja obuhvaćena su kodeksom profesionalne etike.
- 2) *Načelo neovisnosti*: zahtijeva da su revizori neovisne osobe. Revizor ne smije biti u poslovnoj vezi s klijentom kod kojeg obavlja reviziju.
- 3) *Načelo stručnosti i kompetentnosti*: odnosi se na obvezu revizora da ima određeno stručno znanje za obavljanje revizorskog posla.
- 4) *Načelo dokumentiranosti*: navodi da dokumentacija koja se koristi kao podloga za reviziju mora biti vjerodostojna i prikazivat stvarno stanje poslovanja klijenta.
- 5) *Načelo korektnog izvještavanja*: zahtijeva se izražavanje ispravnog mišljenja o poslovanju klijenta koje mora biti korektno i konkretno.
- 6) *Načelo odgovornosti*: odnosi se na obavezu utvrđivanja odgovornosti za nepravilnosti u poslovanju.

¹⁴ Vujević, I. (2005): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 98.

Revizijski standardi su temeljna pravila koja se koriste u reviziji financijskih izvještaja. Pravila se donose na međunarodnoj razini i objavljuju se kao Međunarodni revizijski standardi – MRevS (*eng. International Standards on Auditing - ISA*).

U Republici Hrvatskoj primjenjuju se Međunarodni revizijski standardi (MRevS) koje prevodi i objavljuje Hrvatska revizorska komora. Hrvatska revizorska komora zadužena je za prevođenje i objavljivanje Međunarodnih revizijskih standarda i donošenje nacionalnih revizijskih standarda za obavljanje drugih revizorskih usluga koje nisu obuhvaćene Međunarodnim revizijskim standardima i ostalim standardima koje izdaje Međunarodni odbor za računovodstvo (IFAC), te davati njihova tumačenja, sve uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija.¹⁵

Međunarodni revizijski standardi su:¹⁶

1. Međunarodni revizijski standardi.
2. Međunarodne smjernice revizijske prakse (*eng. International Auditing Practice Note - IAPN*).
3. Međunarodni standardi za angažmane uvida, druge angažmane s izražavanjem uvjerenja, odnosno za povezane usluge.
4. Međunarodni standardi kontrole kvalitete ako je navedene standarde i smjernice usvojio Odbor za Međunarodne standarde revidiranja i izražavanja uvjerenja (*eng. The International Auditing and Assurance Standards Board - IAASB*) te ako su prevedeni i objavljeni u »Narodnim novinama« ili ako su propisani pravom Europske unije.

Međunarodnim revizijskim standardima smatraju se i odredbe kodeksa etike za profesionalne računovođe koje donosi Međunarodni odbor za etičke standarde računovodstvene struke (*eng. International Ethics Standards Board for Accountants - IESBA*) koji su prevedeni i objavljeni u »Narodnim novinama«.

U Republici Hrvatskoj nisu doneseni Hrvatski revizijski standardi. Stoga su revizori dužni primjenjivati Međunarodne revizijske standarde (MRevS). Standardi su podijeljeni u sljedeće skupine, prikazane u tablici 1.

¹⁵ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, [Internet], raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

¹⁶ Ibid.

Tablica 1: Međunarodni revizijski standardi

Broj	Naziv
200 - 299	Opća načela i odgovornosti
MRevS 200	Opći ciljevi neovisnog revizora i obavljanje revizije u skladu s MRevS
MRevS 210	Dogovaranje uvjeta revizijskih angažmana
MRevS 220	Kontrola kvalitete za reviziju financijskih izvještaja
MRevS 230	Revizijska dokumentacija
MRevS 240	Revizorove odgovornosti u vezi s prijevarama u reviziji financijskih izvještaja
MRevS 250	Razmatranje zakona i regulative u reviziji financijskih izvještaja
MRevS 260	Komuniciranje s onima koji su zaduženi za upravljanje
MRevS 265	Priopćavanje nedostataka u internim kontrolama onima koji su zaduženi za upravljanje i menadžmentu
300 - 499	Procjena rizika i odgovor na procijenjene rizike
MRevS 300	Planiranje revizije financijskih izvještaja
MRevS 315	Prepoznavanje i procjenjivanje rizika značajnih pogrešnih prikazivanja tijekom stjecanja razumijevanja subjekta i njegovog okruženja
MRevS 320	Značajnost u planiranju i obavljanju revizije
MRevS 330	Revizorove reakcije na procijenjene rizike
MRevS 420	Revizijska razmatranja u vezi sa subjektima koji koriste rad uslužnih organizacija
MRevS 450	Ocjenjivanje pogrešnih prikaza ustanovljenih tijekom revizije
500 - 599	Revizijski dokaz
MRevS 500	Revizijski dokazi
MRevS 501	Revizijski dokazi – posebna razmatranja za odabrane stavke
MRevS 505	Eksterne potvrde
MRevS 510	Početni revizijski angažmani – početna stanja
MRevS 520	Analitički postupci
MRevS 530	Revizijsko uzorkovanje
MRevS 540	Revidiranje računovodstvenih procjena, uključujući računovodstvene procjene fer vrijednosti, i s tim povezana objavljivanja
MRevS 550	Povezane stranke
MRevS 560	Naknadni događaji
MRevS 570	Vremenska neograničenost poslovanja
MRevS 580	Pisane izjave
300 - 499	Procjena rizika i odgovor na procijenjene rizike
MRevS 300	Planiranje revizije financijskih izvještaja
MRevS 315	Prepoznavanje i procjenjivanje rizika značajnih pogrešnih prikazivanja tijekom stjecanja razumijevanja subjekta i njegovog okruženja

MRevS 320	Značajnost u planiranju i obavljanju revizije
MRevS 330	Revizorove reakcije na procijenjene rizike
MRevS 420	Revizijska razmatranja u vezi sa subjektima koji koriste rad uslužnih organizacija
MRevS 450	Ocjenjivanje pogrešnih prikaza ustanovljenih tijekom revizije
500 - 599	Revizijski dokaz
MRevS 500	Revizijski dokazi
MRevS 501	Revizijski dokazi – posebna razmatranja za odabrane stavke
MRevS 505	Eksterne potvrde
MRevS 510	Početni revizijski angažmani – početna stanja
MRevS 520	Analitički postupci
MRevS 530	Revizijsko uzorkovanje
MRevS 540	Revidiranje računovodstvenih procjena, uključujući računovodstvene procjene fer vrijednosti, i s tim povezana objavljivanja
MRevS 550	Povezane stranke
MRevS 560	Naknadni događaji
MRevS 570	Vremenska neograničenost poslovanja
MRevS 580	Pisane izvještaje
600 - 699	Korištenje radom drugih
MRevS 600	Posebna razmatranja – revizije financijskih izvještaja grupe (uključujući rad revizora komponente)
MRevS 610	Korištenje radom internih revizora
MRevS 620	Korištenje radom revizorovog eksperta
700 - 799	Zaključci revizije i izvještavanje
MRevS 700	Formiranje mišljenja i izvješćivanje o financijskim izvještajima
MRevS 701	Priopćavanje ključnih revizijskih pitanja u izvješću neovisnog revizora
MRevS 705	Modifikacije mišljenja u izvješću neovisnog revizora
MRevS 706	Točke za isticanje pitanja i točke za ostala pitanja u izvješću neovisnog revizora
MRevS 710	Usporedne informacije – podudarni iznosi i usporedni financijski izvještaji
MRevS 720	Revizorove odgovornosti u vezi s ostalim informacijama u dokumentima koji sadržavaju revidirane financijske izvještaje
800 - 899	Posebna područja
MRevS 800	Posebna razmatranja – revizije financijskih izvještaja sastavljenih u skladu s okvirima posebne namjene
MRevS 805	Posebna razmatranja – revizije pojedinačnih financijskih izvještaja i određenih elemenata, računa ili stavaka financijskih izvještaja
MRevS 810	Angažmani radi izvješćivanja o sažetim financijskim izvještajima

Izvor: Hrvatska revizorska komora, <http://www.revizorska-komora.hr/index.php/kodeks-standardi-smjernice/medjunarodni-revizijski-standardi.html>.

2.4. Kodeks profesionalne etike

Odbor za međunarodne standarde etike za računovođe (*eng. International Ethics Standards Board for Accountants - IESBA*) je neovisno tijelo za donošenje standarda koje razvija međunarodno primjereni Kodeks etike za profesionalne računovođe.

Obilježje računovodstvene profesije je prihvaćanje odgovornosti da djeluje u javnom interesu. Zbog toga, odgovornost profesionalnog računovođe nije isključivo da se zadovolje potrebe pojedinačnog klijenta ili poslodavca. Pri djelovanju u javnom interesu, profesionalni računovođe će poštivati i primjenjivati ovaj Kodeks.¹⁷

Profesionalni računovođa treba se pridržavati sljedećih temeljnih načela: poštenja (integriteta), objektivnosti, profesionalne kompetentnosti, dužne pažnje, povjerljivosti te profesionalnog ponašanja.

Kodeks se sastoji se od tri dijela. Prvi dio ustanovljuje temeljna načela profesionalne etike za profesionalne računovođe i pruža konceptualni okvir koji će profesionalni računovođe primijeniti kako bi: identificirali prijetnje pridržavanju temeljnih načela, ocijenili važnost identificiranih prijetnji i primijenili zaštite, kada je nužno, kako bi uklonili prijetnje ili ih ublažili do prihvatljive razine. Profesionalni računovođa će koristiti profesionalnu prosudbu u primjeni ovog konceptualnog okvira.¹⁸

2.5. Regulativni okvir revizije u Republici Hrvatskoj

Revizija financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja u Republici Hrvatskoj uređena je Zakonom o reviziji, a od 01.01.2018. godine na snagu je stupio novi Zakon o reviziji (objavljen u «Narodnim novinama, br. 127/2017, dana 08. prosinca 2017.). Novim Zakonom o reviziji predviđeno je da će nadležno tijelo za nadzor revizorskih društava i ovlaštenih revizora postati Ministarstvo financija, dok će Odbor za javni nadzor revizije prestati s radom, a Hrvatska revizorska komora više neće imati nadzornu ulogu.¹⁹

¹⁷ Narodne novine (2019):, Kodeks etike za profesionalne računovođe, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 3/2019, raspoloživo na <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/201901372.html> , [01.06.2019.].

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

Obveznici revizije godišnjih financijskih izvještaja, kako pojedinačnih tako i konsolidiranih, propisani su Zakonom o računovodstvu.

Obvezi revizije godišnjih financijskih izvještaja podliježu godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji:²⁰

- velikih poduzetnika,
- srednjih poduzetnika, te
- subjekata od javnog interesa.

Obvezi revizije godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja podliježu:

- poduzetnici koji su matična društva velikih i srednjih grupa,
- godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji svih onih poduzetnika koji su podnijeli zahtjev za uvrštavanje svojih vrijednosnih papira na uređeno tržište,
- godišnji financijski izvještaji poduzetnika koji su sudjelovali u poslovnim pripajanjima, spajanjima, odnosno podjelama kao preuzimatelji ili novoosnovana društva.

Obvezi revizije podliježu i godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji dioničkih društava, komanditnih društava i društava s ograničenom odgovornošću čiji pojedinačni, odnosno konsolidirani podaci u godini koja prethodi reviziji prelaze pokazatelje u barem dva od sljedeća tri uvjeta:

- iznos ukupne aktive 15.000.000,00 kn,
- iznos prihoda 30.000.000,00 kn,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine iznosi najmanje 25.

Matična društva malih grupa koja nemaju obvezu sastavljanja konsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja nisu obveznici revizije za te godišnje konsolidirane financijske izvještaje.

Također, obvezi revizije godišnjih financijskih izvještaja podliježu godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji i svih onih poduzetnika koji su podnijeli

²⁰ Narodne novine, (2016): Zakon o računovodstvu, Narodne novine, Zagreb, br. 78/15, 134/15, 120/16, 116/18, pročišćeni tekst zakona, čl. 20.

zahtjev za uvrštavanje svojih vrijednosnih papira na uređeno tržište, ako već nisu obveznici po nekoj od ranije navedenih osnova.

Prema Zakonu o reviziji, zakonsku reviziju mogu obavljati revizorka društva koja imaju barem jednog zaposlenog ovlaštenog revizora. Ovlašteni revizor je fizička osoba koja ima odobrenje za rad koje je izdalo Ministarstvo financija u skladu s odredbama Zakona o reviziji. Revizorske usluge u Republici Hrvatskoj obavlja revizorsko društvo koje ima odobrenje za rad koje je izdalo Ministarstvo financija. Revizorsko društvo mora imati zaposlenog najmanje jednog ovlaštenog revizora. Zakonsku reviziju u Republici Hrvatskoj osim revizorskog društva obavlja i revizorsko društvo iz druge države članice koje je registriralo Ministarstvo financija. Revizorske usluge obavljaju se neovisno, samostalno i objektivno u skladu s Zakonom o reviziji i Međunarodnim revizijskim standardima, drugim propisima i pravilima.

Na dobar ugled fizičke ili pravne osobe mogu utjecati i sljedeće okolnosti:²¹

1. pravomoćno je osuđena ili se protiv osobe vodi kazneni ili prekršajni postupak za bilo koje od djela koja bi mogla utjecati na dobar ugled osobe,
2. nije se dokazala svojim dosadašnjim profesionalnim radom i osobnim integritetom,
3. financijska stabilnost ugrožava ugled osobe,
4. pravomoćno je osuđena ili je protiv osobe izrečena mjera ili protiv nje nadležni sudovi ili tijela vode postupke zbog nepravilnosti ili nepridržavanja bilo kojih propisa kojima se uređuje revizorska, bankovna, financijska djelatnost, djelatnost osiguranja i reosiguranja, tržište kapitala, financijski instrumenti ili instrumenti platnog prometa, pružanje financijskih usluga, područje sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma ili bilo kojih drugih propisa relevantnih za obavljanje revizorskih usluga, a što može dovesti u sumnju dobar ugled kandidata,
5. nepodmireni dospjeli dug po osnovi javnih davanja kako su definirana poreznim propisima.

Dobar ugled imaju pravna osoba i njezin stvarni vlasnik nad čijom imovinom nije otvoren ili proveden stečajni postupak.

Prema Zakonu o reviziji revizorsko društvo koje obavlja zakonsku reviziju subjekata od javnog interesa mora imati zaposlena u punom radnom vremenu najmanje tri ovlaštena revizora.²²

²¹ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, čl.10., [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

2.5.1. Revizorski odbor

Revizijski odbor moraju imati subjekti od javnog interesa. Subjekte od javnog interesa propisuje zakon o računovodstvu. Nadzorni odbor osniva odbor za reviziju radi detaljnog analiziranja financijskih izvještaja, pružanja podrške računovodstvu društva te uspostave dobre i kvalitetne unutarnje kontrole u društvu.

Revizijski odbor može biti samostalni odbor ili odbor nadzornog (upravnog) odbora. Mora imati minimalno tri člana, a najmanje jedan član mora biti stručan u području računovodstva i/ili revizije dok članovi kao cjelina moraju imati znanje o sektoru u kojem posluje revidirano društvo. Također, važno je da je većina članova revizijskog odbora neovisna u odnosu na revidirani subjekt.²³

Zadaci revizijskog odbora su:²⁴

1. izvješćuje nadzorni odbor ili neizvršne članove upravnog odbora o ishodu zakonske revizije te objašnjava na koji način je zakonska revizija pridonijela integritetu financijskog izvještavanja i objašnjava ulogu revizijskog odbora u tom procesu,
2. prati proces financijskog izvještavanja i dostavlja preporuke ili prijedloge za osiguravanje njegovog integriteta,
3. glede financijskog izvještavanja prati djelotvornost sustava unutarnje kontrole kvalitete i sustava upravljanja rizicima te, ako je to primjenjivo, unutarnju reviziju, bez kršenja svoje neovisnosti,
4. prati obavljanje zakonske revizije godišnjih financijskih izvještaja i godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja,
5. ispituje i prati neovisnost revizorskog društva, a posebno prikladnost pružanja nerevizorskih usluga,
6. odgovoran je za postupak izbora revizorskog društva te predlaže imenovanje revizorskog društva.

²² Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, čl.10., [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html, [01.06.2019.].

²³ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, čl. 66., [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html, [01.06.2019.].

²⁴ Ibid.

Revizorsko društvo koje obavlja zakonsku reviziju subjekta od javnog interesa dužno je svake godine dostaviti revizijskom odboru dodatno pisano izvješće koje, u skladu sa Zakonom i Uredbom (EU), obuhvaća izjavu o neovisnosti i brojne druge podatke o revizorima i komunikaciji s revizijskim odborom. U tom izvješću navodi se opseg i vrijeme provedbe revizije i primijenjena metodologija, ocjenjuje se pretpostavka neograničenog poslovanja i kvaliteta suradnje s klijentom i prezentiraju se uočene slabosti u sustavu internog nadzora i računovodstva, nepoštivanje propisa i internih akata itd.²⁵

Glede vanjskog revizora, revizorski odbor treba nadzornom odboru dati preporuke vezane uz izbor, imenovanje, promjenu vanjskog revizora, uvjete njegovog angažmana. Uloga RO je nadgledati neovisnost i objektivnost vanjskog revizora i naknada koje društvo plaća za usluge vanjske revizije. Odbor je dužan pratiti nerevizijske usluge i izraditi pravila o uslugama koje društvo prima i koje usluge ne smije primati od revizorske kuće, dok je revizorska kuća dužna dostaviti obavijesti o svim naknadama koje im društvo plaća. Odbor za reviziju treba imati otvorenu i neograničenu komunikaciju s upravom, nadzornim odborom, vanjskim i unutarnjim revizorima te odgovarati za svoj rad nadzornom odboru.²⁶

Uloga uprave je da odboru pravovremeno dostavlja prikaze financijskih izvještaja i srodnih dokumenata prije javne objave, podatke o promjenama u računovodstvenim načelima, politikama i kriterijima, svako bitno odstupanje između knjigovodstvene i stvarne vrijednosti te svu korespondenciju s odjelom za unutarnju ili eksternu reviziju.

Revizorski odbor treba raspraviti s nezavisnim revizorom o: promjenama i zadržavanju računovodstvenih načela i kriterija, primjeni propisa, važnim procjenama i zaključcima u pripremanju financijskih izvještaja, metodama procjene rizika i rezultata, visoko rizičnim područjima djelovanja, uočenim nedostacima i značajnim manjkavostima u unutarnjoj kontroli, djelovanju vanjskih čimbenika na financijske izvještaje i revizijske postupke

²⁵ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

²⁶ Ibid.

2.5.2. Hrvatska revizorska komora

Hrvatska revizorska komora strukovna je organizacija revizorskih društava, samostalnih revizora, ovlaštenih revizora i revizorskih vježbenika. Članstvo u Hrvatskoj revizorskoj komori je obvezatno.²⁷

Ovlasti Hrvatske revizorske komore su:²⁸

1. Prevoditi i objavljivati na hrvatski jezik *Međunarodne revizijske standarde*, osim ako je te standarde usvojila Europska komisija.
2. Donositi nacionalne revizijske standarde za obavljanje drugih revizorskih usluga koje nisu obuhvaćene Međunarodnim revizijskim standardima i ostalim standardima koje izdaje Međunarodni odbor za računovodstvo (IFAC) te davati njihova tumačenja, sve uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija.
3. Prevoditi i objavljivati etičke standarde računovodstvene struke koje izdaje Međunarodni odbor za računovodstvo (IFAC).
4. Odrediti program revizorskog ispita i iznos naknade uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija.
5. Organizirati i provoditi revizorski ispit.
6. Odrediti program posebnog ispita i iznos naknade, uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija.
7. Organizirati i provoditi poseban ispit.

Ostale zadaće *Hrvatske revizorske komore* su: promicati i štititi interese svojih članova, pratiti provedbu propisa iz područja revizije, davati inicijative za izmjenu propisa, sudjelovati u stručnoj raspravi o izmjeni propisa iz područja revizije i računovodstva, davati stručna mišljenja članovima Hrvatske revizorske komore i trećim osobama na njihov zahtjev, surađivati s odgovarajućim stručnim organizacijama iz drugih država članica i iz trećih zemalja, obavljati i druge poslove u skladu sa Statutom Hrvatske revizorske komore, koji nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o računovodstvu i Uredbe (EU) br. 537/2014 te na temelju njih donesenih propisa.²⁹

²⁷ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

2.5.3. Ministarstvo financija

Ministarstvo financija kao tijelo nadležno za nadzor za reguliranje i/ili nadzor ovlaštenih revizora, samostalnih revizora i revizorskih društava ovlašteno je provoditi nadzor i druge postupke nad ovlaštenim revizorima i revizorskim društvima, te ostalim subjektima nadzora te izricati nadzorne mjere i poduzimati druge radnje usmjerene za uklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti.³⁰

Ovlašteno je i ukidati odobrenja za rad ovlaštenim revizorima i revizorskim društvima, te druga odobrenja, suglasnosti i registracije, voditi registre i druge evidencije u skladu s odredbama novog zakona, sudjelovati u postupcima Europske komisije u vezi s usvajanjem Međunarodnih revizijskih standarda, donositi provedbene propise potrebne radi provedbe i/ili usklađenja s mišljenjima Odbora europskih tijela za nadzor revizije, kada je to potrebno radi provedbe ovoga Zakona i Uredbe (EU) br. 537/2014.

Ministarstvo financija daje mišljenje na godišnje izvješće o radu Hrvatske revizorske komore, koje je Hrvatska revizorska komora dužna dostaviti Ministarstvu financija najkasnije u roku od šest mjeseci od isteka kalendarske godine na koju se godišnje izvješće odnosi. Nakon što je Ministarstvo financija razmotrilo izvješće o radu i dalo mišljenje, Hrvatska revizorska komora ga u roku od 30 dana dostavlja na odobrenje Vladi Republike Hrvatske.³¹

³⁰ Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, br. 127/2017, [Internet], raspoloživo na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html , [01.06.2019.].

³¹ Ibid.

3. KORPORATIVNO IZVJEŠTAVANJE

Revizijski standardi zahtijevaju od revizora razumijevanje načina na koji korporativno upravljanje funkcionira i zašto je važno izvještavanje revizorskog odbora o značajnim pitanjima. Ne postoji općeprihvaćena definicija korporativnog upravljanja. Općenito, to je način na koji je neka se neka organizacija vodi, upravlja i kontrolira. Neki opisi uključuju način poslovanja društava, ali se korporativno upravljanje često razlikuje od svakodnevnog operativnog upravljanja poslovanjem. Ono se bavi odnosima između direktora, dioničara i drugih dionika.³² Korporativno upravljanje postoji zbog razdvajanja vlasništva i menadžera, tj. uprave u poduzećima.

Nadzorni odbor (*engl. supervisory board*) je organ karakterističan za kontinentalne sustave korporativnog upravljanja te zajedno s upravom čini dvojnu (dvorazinsku) upravljačku strukturu poduzeća. Funkcija vođenja i upravljanja poduzećem delegirana je upravi, dok nadzorni odbor preuzima funkciju kontrole, nadgledanja i praćenja poslovanja društva. S druge strane, u angloameričkim sustavima korporativnog upravljanja skupnu ulogu uprave i nadzornog odbora integrira jedinstveni odbor direktora (*engl. board of directors*), s izvršnim direktorima (stalno zaposlenim na upravljačkim funkcijama) i neizvršnim direktorima (članovima odbora bez upravljačkih funkcija).³³

U angloameričkom modelu korporativnog upravljanja, revizijski odbor je specijalizirani pododbor u okviru odbora direktora (*engl. board of directors*) i sastavljen je od neovisnih članova odbora direktora, dok u kontinentalnom modelu korporativnog upravljanja s dvorazinskom upravljačkom strukturom, nadzorni odbor imenuje revizijski odbor koji obavlja određene zadatke nadziranja i praćenja poslovanja poduzeća. Bez obzira radi li se o angloameričkom ili kontinentalnom modelu, ključni je zahtjev da bi trebala postojati odgovarajuća uključenost neovisnih, neizvršnih direktora u ispitivanje procesa financijskog izvještavanja, internih kontrola i upravljanja rizicima.³⁴

³² Watson, D., Head, A. (2010): Corporate finance - Principles and practice, fifth edition, Pearson, str. 7-21.

³³ Tipurić, D. (2006): Nadzorni odbor i korporativno upravljanje, Sinergija, str. 57. i 60.

³⁴ Ibid.

Smanjuje napetosti između direktora i dioničara usklađivanjem njihovih interesa tamo gdje je to moguće. Obeshrabruje zlouporabu korporativne imovine od strane uprave za vlastitu korist ili za korist odabranih dioničara na štetu manjinskih dioničara. Upravni odbori su oni koji su odgovorni za upravljanje društvima. Dioničari imenuju direktore i revizore. Odgovornosti odbora uključuju utvrđivanje strateških ciljeva društva, osiguravanje vodstva za njihovo provođenje, nadzor upravljanja poslovanjem i izvještavanje dioničara o njihovom upravljanju. Rad odbora je podložan zakonima, propisima i dioničarima na glavnoj skupštini.³⁵

U nekim jurisdikcijama odbor je zakonski obavezan djelovati u interesu društva, vodeći računa o dioničarima, zaposlenicima i javnom dobru. U drugima je to najbolja praksa. Ne postoji jedinstveni model dobrog korporativnog upravljanja. U mnogim jurisdikcijama, uključujući SAD i UK, postoji nekoliko kodeksa koji pokrivaju različite aspekte korporativnog upravljanja sa stajališta različitih dionika. Od revizora se često traži da pregledaju i izvještavaju o korporativnom upravljanju i drugim obveznim izjavama, kao na primjer o neograničenosti poslovanja i nagrađivanju direktora.³⁶

Revizori su dužni objektivno pregledati izjave o korporativnom upravljanju koju su dali direktori, uključujući pitanja kao što su:³⁷

- odgovornost za izradu financijskih izvještaja,
- izvješće o internoj kontroli i upravljanju rizicima,
- članstvo u revizorskom odboru i njegovoj zadaći,
- odgovornost revizijskog odbora za zviždače, unutarnju reviziju, imenovanje vanjskih revizora i nerevizijskih usluga koje pružaju.

Revizori su dužni pregledati izjave o neograničenom poslovanju. Rad na takvim izvješćima može uključivati pregled dokumentacije koju je subjekt pripremio kako bi podržao svoje tvrdnje. Dobro korporativno upravljanje trebalo bi poticati upravu na ostvarivanje ciljeva koji su u interesu poduzeća i njegovih dioničara, a ne vlastitih interesa. Također bi trebalo omogućiti učinkovito praćenje uspješnosti upravljanja zahtijevajući transparentnost te na taj način stvoriti povjerenje.

³⁵ Tipurić, D. (2008): Korporativno upravljanje, Sinergija, str. 57. i 60.

³⁶ Bagshow, K. (2013): Audit and Assurance Essentials for Professional Accountancy Exams, Wiley, str. 247-250.

³⁷ Ibid.

3.1. Pojam i uloga korporativnog izvještavanja

Korporativno izvještavanje (*eng. corporate reporting*) je termin koji označuje izvještavanje korporacija (dioničkih društava) čiji vrijednosni papiri kotiraju na tržištima kapitala. Termin je širi od financijskog izvještavanja jer se osim financijskih izvještaja u izvještaju korporacije mogu naći i nefinancijske ili narativne informacije.³⁸

Korporativno izvještavanje je od presudne važnosti u modernim gospodarskim sustavima za uspješno funkcioniranje tih sustava. Važno je da informacije budu točne i pravovremene te da razmak između nastupanja nekog bitnog događaja i obavještavanja zainteresiranih strana bude što kraći. Ako investitor donosi odluke vezane uz kupoprodaju vrijednosnih papira na temelju zastarjelih ili netočnih informacija, on će u budućnosti izbjegavati ulaganje u vrijednosne papire poduzeća i na taj način će cijena financiranja poduzeća u budućnosti porasti jer će zbog smanjenja potražnje za njegovim financijskim instrumentima biti smanjena i cijena koju su investitori na tržištu spremni platiti za iste. Ista situacija se može primijeniti i na odluke o kreditiranju.

Pravovremena upozorenja o nedostacima i otkrivenim nepravilnostima kod proizvoda ili usluga mogu imati pozitivan utjecaj na daljnje odluke kupaca jer kupci mogu ta upozorenja shvatiti kao brigu za njihovu sigurnost jer se informacija javila u trenutku kad je otkrivena, a nije sakrivena od njih.³⁹

Međutim, uz obvezno izvještavanje brojne se korporacije odlučuju i za dobrovoljno korporativno izvještavanje u svrhu lakšeg prikupljanja potrebnog kapitala, nižih troškova financiranja ili bolje likvidnosti dionica. Stoga u kontekstu regulacije korporativnog izvještavanja razlikujemo obvezno izvještavanje (*eng. mandatory disclosure*) i dobrovoljno izvještavanje (*eng. voluntary disclosure*).

Jedno od najvažnijih funkcija korporativnog upravljanja jest osiguravanje kvalitete procesa financijskog izvještavanja. Slučajevi propasti velikih i naizgled uspješnih poduzeća intenzivirali su potrebu za uvođenjem internih kontrolnih mehanizama u proces korporativnog

³⁸ Tipurić, D. (2008): Korporativno upravljanje, Sinergija, str. 471.

³⁹ Ibid.

upravljanja kako bi se reducirao rizik materijalno značajnog pogrešnog (prijevrnog) financijskog izvještavanja. Kao posljedica takvih događaja interesne skupine odaslale su apele regulatorima da se pojačaju interni nadzorni mehanizmi financijskog izvještavanja koji su rezultirali izradom različitih smjernica kako bi se nepoželjni događaji ubuduće spriječili i kako bi se vratilo povjerenje investitora na tržište kapitala. Odgovornost je klijenta da spriječi i detektira prijevare, pogreške i druge nepravilnosti u financijskim izvještajima. Zbog toga su regulatori dali smjernice i nametnuli nužnost implementiranja dodatnih "osiguranja" kako bi se poboljšala kvaliteta financijskog izvještavanja. To se prije svega odnosi na unaprjeđenje odgovornosti i djelovanja upravnih odbora te, od posebnog značenja za financijsko izvještavanje, revizijskih odbora.⁴⁰

3.2. Struktura korporativnog izvještavanja u RH

Temelj efikasnog poslovnog odlučivanja čine izvještaji koje poduzeća predočavaju javnosti, a glavna namjena korporativnog izvještavanja, prema suvremenim koncepcijskim okvirima, je zadovoljavanje informacijskih potreba investitora i kreditora s tržišta kapitala.

Institucionalni okvir korporativnog izvještavanja u Republici Hrvatskoj snažnijim rastom i razvojem financijskih tržišta, povećanjem broja ulagača na burzi te javnim ponudama vrijednosnih papira i korporativno izvještavanje u Republici Hrvatskoj dobiva novu dimenziju. Aktualni sustav korporativnog izvještavanja u Republici Hrvatskoj uređen je brojnim propisima, a kao najznačajniji među njima navode se sljedeći:⁴¹

- Zakon o računovodstvu,
- Zakon o trgovačkim društvima,
- Zakon o tržištu kapitala,
- Pravilnik o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja,
- Pravilnik o obliku i sadržaju financijskih izvještaja izdavatelja za razdoblja tijekom godine,
- Pravila burze.

⁴⁰Sever, S. (2009): Stanje i perspektive financijskog izvještavanja i revizije u kotirajućim poduzećima u Republici Hrvatskoj, raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/44425?lang=en>, [13.02.2018].

⁴¹Gulin, D., Grbavac, J., Hladika, M. (2016): Kvaliteta korporativnog izvještavanja kao pretpostavka transparentnosti poslovnih subjekata, Zbornik radova, Vol. XXII, str. 166-170.

Zakon o računovodstvu (ZOR) propisuje da su subjekti od javnog interesa (poslovni subjekti čiji vrijednosni papiri su uvršteni na uređeno tržište bilo koje države članice EU) obvezni sastavljati i prezentirati godišnje financijske izvještaje primjenom Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja.⁴²

ZOR propisuje da je poslovni subjekt obvezan zajedno s godišnjim financijskim izvještajima izraditi izvješće posloводства koje mora sadržavati istinit i fer prikaz razvoja, rezultata poslovanja subjekta i njegova položaja, zajedno s opisom glavnih rizika i neizvjesnosti s kojima se on suočava. Mora uključivati financijske pokazatelje i nefinancijske pokazatelje (ako ih ima) koji su relevantni za određeno poslovanje koji obuhvaćaju informacije o zaštiti okoliša i radnicima.

Godišnje izvješće mora sadržavati sljedeće: financijske izvještaje za izvještajno razdoblje, revizorsko izvješće, izjavu o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja, izvještaj o plaćanjima javnom sektoru, te izvješće posloводства s podacima koji se odnose na prikaz.⁴³

- vjerojatnog budućeg razvoja poslovanja poslovnog subjekta,
- aktivnosti istraživanja i razvoja,
- podataka o otkupu vlastitih dionica sukladno propisu kojim se uređuju trgovačka društva,
- podataka o postojećim podružnicama poduzetnika,
- koje financijske instrumente koristi, ako je to značajno za procjenu imovine, obveza, financijskog položaja i uspješnosti poslovanja - ciljeva i politike poslovnog subjekta cjenovnom riziku, kreditnom riziku, riziku likvidnosti i riziku novčanog toka.

3.3. Financijsko izvještavanje

Financijsko računovodstvo i izvještavanje uži je pojam od korporativnog izvještavanja te se odnosi na onaj segment korporativnog izvještavanja koji je pod mjerodavnošću institucije koja donosi i razvija računovodstvene standarde. Financijsko računovodstvo označuje

⁴² Gulin, D., Grbavac, J., Hladika, M. (2016): Kvaliteta korporativnog izvještavanja kao pretpostavka transparentnosti poslovnih subjekata, Zbornik radova, Vol. XXII, str. 166-170.

⁴³ Ibid.

mjerenje i evidentiranje ekonomskih aktivnosti gospodarskog subjekta dok financijsko izvještavanje označuje komuniciranje takvih informacija prema vanjskim korisnicima.⁴⁴

Slika 1: Struktura financijskog izvještavanja

Izvor: Tipurić et al. (2008): Korporativno upravljanje. Zagreb: Sinergija nakladništvo.

3.3.1. Cilj i korisnici financijskog izvještavanja

Financijska izvješća predstavljaju ekonomske pojave u riječima i brojevima. Informacija koju nam pruža financijski izvještaj treba biti potpuna, neutralna i bez pogrešaka.

Informacije bi trebale biti korisne iz brojnih perspektiva što znači da ne bi trebale biti opterećene toliko detaljima da je nemoguće izvući bitne podatke o poslovanju iz njegovih financijskih izvješća. Prethodni ciljevi razvijeni su u okviru kapitalističkog društva, gdje su potrebne točne i potpune informacije kako bi se funkcioniralo učinkovito tržište kapitala.

Zakon o trgovačkim društvima⁴⁵ propisuje da je uprava dužna sastaviti financijske izvještaje u skladu s propisima o računovodstvu, te ih je dužna podnijeti nadzornom odboru zajedno s izvješćem o stanju društva i prijedlogom odluke o upotrebi dobiti koji uprava želi predložiti glavnoj skupštini.⁴⁶

⁴⁴ Chasteen, L., Flaherty, R., O'Connor, M., (1997): Intermediate Accounting, Boston, McGraw-Hill, str.2.

⁴⁵ Narodne novine, (2019): Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, Zagreb, br. NN 40/19, čl. 300.

⁴⁶ Gulin, D., Grbavac, J., Hladika, M. (2016): Kvaliteta korporativnog izvještavanja kao pretpostavka transparentnosti poslovnih subjekata, Zbornik radova, Vol. XXII, str. 166-170.

Zakon propisuje i informacije koje izdavatelj obvezno mora objaviti, u kojem roku i sadržaju, mjesta na kojima se objavljuju i pohranjuju propisane informacije, te jezik na kojem se objavljuju propisane informacije.

Izdavatelj je dužan izraditi i javno objaviti godišnje, polugodišnje i tromjesečne financijske izvještaje i poslovne izvještaje.⁴⁷ **Godišnji izvještaj mora se javno objaviti najkasnije u roku od četiri mjeseca od zadnjeg dana poslovne godine, te se mora osigurati da isti bude dostupan javnosti najmanje deset godina od dana objavljivanja.**⁴⁸

1. Godišnji izvještaj izdavatelja obavezno sadrži sljedeće elemente:⁴⁹

- revidirane godišnje financijske izvještaje,
- izvještaj posloводства za promatrano razdoblje,
- izjavu o odgovornosti za sastavljanje izvještaja,
- cjelokupno revizorsko izvješće,
- odluku nadležnog tijela izdavatelja o utvrđivanju godišnjih financijskih izvještaja,
- odluku o prijedlogu raspodjele dobiti ili pokriću gubitka.

Postoji mnogo korisnika financijskih izvješća koji su direktno ili indirektno vezani za organizaciju. Svi oni imaju različite razloge za pristup informacijama.

1. Uprava - upravljački tim mora razumjeti profitabilnost, likvidnost i novčane tijekomove organizacije svaki mjesec, tako da može donositi operativne i financijske odluke o poslovanju.
2. Konkurenti - subjekti koji se natječu protiv poduzeća pokušat će dobiti pristup financijskim izvješćima kako bi procijenili financijsko stanje. Te na taj način izraditi konkurentsku strategiju.
3. Suradnici i dobavljači - za razmatranje dobavljača pregledavaju se financijski izvještaji, kako bi se prosudilo o financijskoj sposobnosti dobavljača da ostane u poslovanju dovoljno dugo da osigura robu ili usluge navedene u ugovoru.

⁴⁷ Gulin, D., Grbavac, J., Hladika, M. (2016): Kvaliteta korporativnog izvještavanja kao pretpostavka transparentnosti poslovnih subjekata, Zbornik radova, Vol. XXII, str. 166-170.

⁴⁸ Narodne novine, (2018): Zakon o tržištu kapitala, Narodne novine, Zagreb, br. NN 65/2018, čl. 403.

⁴⁹ Ibid.

4. Zaposlenici-društvo na taj način može dati financijska izvješća na uvid zaposlenicima, zajedno s detaljnim objašnjenjem o tome što dokumenti sadrže. To se može koristiti za povećanje razine uključenosti zaposlenika i razumijevanja poslovanja.
5. Vlada - u čijoj se nadležnosti nalazi društvo zatražit će financijska izvješća kako bi utvrdila je li društvo platilo odgovarajući iznos poreza.
6. Investicijski analitičari - vanjski analitičari žele vidjeti financijska izvješća kako bi odlučili trebaju li klijentima preporučiti vrijednosne papire društva.
7. Ulagači - stvarni vlasnici poslovanja žele razumjeti izvedbu svojih ulaganja.
8. Zajmodavci - pozajmljuju novac organizaciji te će zahtijevati financijska izvješća kako bi se procijenila sposobnost zajmoprimca da otplati sva zajmovna sredstva i povezane kamate.
9. Agencije za ocjenjivanje - bonitetna agencija mora pregledati financijska izvješća kako bi dala kreditni rejting društvu u cjelini ili njegovim vrijednosnim papirima.
10. Sindikat - potrebna su im financijska izvješća kako bi procijenila sposobnost poduzeća da isplati naknadu i beneficije članovima sindikata koje zastupa.

3.3.2. Pojam, vrste i karakteristike temeljnih financijskih izvještaja

Prema čl. 19., Zakona o računovodstvu⁵⁰, godišnje financijske izvještaje čine:

1. **Izvještaj o financijskom položaju (bilanca)** je temeljni financijski izvještaj koji predstavlja računovodstveni prikaz stanja i strukture imovine i njenih izvora promatranog poduzeća u određenom trenutku, tj. na određeni dan. Poznavanje bilance je temeljni preduvjet za kvalitetnu analizu. Aktiva prikazuje imovinu (resurse), dok pasiva prikazuje porijeklo imovine (obveze). Poduzeće je dužno u svom izvještaju o financijskom položaju odvojeno prezentirati dugotrajnu i kratkotrajnu imovinu i dugoročne i kratkoročne obveze.⁵¹

2. **Račun dobiti i gubitka** je izvještaj o prihodima i rashodima poduzeća nastalim tijekom izvještajnog razdoblja. Pruža informacije o profitabilnosti poduzeća i učinkovitosti uporabe resursa. Razlika između prihoda i rashoda predstavlja financijski rezultat poslovanja temeljem kojeg se utvrđuje obveza poreza na dobit. Nakon umanjenja dobiti/ gubitka prije oporezivanja za porez na dobit dobije se dobit/gubitak tekuće godine.⁵²

⁵⁰ Narodne novine, (2016): Zakon o računovodstvu, Narodne novine, Zagreb, br., 120/16, čl. 20.

⁵¹ Sučić, T. (2016). Kvaliteta financijskog izvještavanja i karakteristike uprave poduzeća, [Internet], raspoloživo na: <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst:409/preview>, [01.06.2019.].

⁵² Ibid.

3. Izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti odnosi se na promjene kapitala tijekom razdoblja koja su proizašla iz transakcija i drugih događaja, osim promjena koje su proizašle iz transakcija s vlasnicima. Cilj je ukazati na dio dobiti koja je posljedica specifičnih procjena pozicija financijskih izvještaja, a ne rezultat svakodnevnih uobičajenih transakcija. Obveznici primjene izvještaja o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti su obveznici primjene Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja. Regulirano izvještavanje u Hrvatskoj za potrebe Fine i javne objave sastavlja dva izvještaja (račun dobiti i gubitka i izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti). Ostala sveobuhvatna dobit obuhvaća stavke prihoda i rashoda uključujući usklade prilikom reklasifikacije, koje se ne priznaju kao dobit ili gubitak kako to nalažu ili dopuštaju drugi MSFI-jevi.⁵³

4. Izvještaj o novčanim tokovima daje osnovicu za ocjenjivanje sposobnosti subjekta da stvara novac, novčane ekvivalente i prikazuje potrebe poslovnog subjekta za korištenjem novčanih tokova. Izvještaj o novčanom toku se temelji na načelu blagajne, tj. stvarnim priljevima i odljevima novca i novčanih ekvivalenata. Primici i izdaci se razvrstavaju prema tri skupine aktivnosti poduzeća: poslovne, investicijske i financijske aktivnosti. Izvještaj o novčanom toku može biti sastavljen na osnovi direktne ili indirektno metode. Prema direktnoj metodi iskazuju se ukupni primici i izdaci novca razvrstani po poslovnim, investicijskim i financijskim aktivnostima. Kod indirektno metode poslovne aktivnosti se ne iskazuju kao bruto priljevi i odljevi novca, već se neto dobitak ili gubitak tj. ostvareni financijski rezultat usklađuje za učinke transakcija nenovčane prirode.⁵⁴

5. Izvještaj o promjenama kapitala prikazuje promjene na računima vlasničkog kapitala u tijeku određenog razdoblja. Treba pokazati promjene koje su se na kapitalu dogodile između dva obračunska razdoblja. Prema MRS-u 1 u okviru ovog izvještaja subjekt treba prikazati: ukupnu sveobuhvatnu dobit razdoblja, učinke retroaktivne primjene promjene računovodstvenih politika i prepravljanja svota prema MRS-u 8, iznose transakcija s vlasnicima u njihovom svojstvu kao vlasnika, prikazujući odvojeno uplate uloga vlasnika i raspodjele vlasnicima, u skladu između knjigovodstvenog iznosa svake komponente kapitala na početku i na kraju razdoblja.

⁵³ Sučić, T. (2016). Kvaliteta financijskog izvještavanja i karakteristike uprave poduzeća, [Internet], raspoloživo na: <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst:409/preview>, [01.06.2019.].

⁵⁴ Ibid.

6. **Bilješke uz financijske izvještaje** daju uvid u detaljniju razradu u kojoj se iscrpnije objašnjava sadržaji i pozicije u pojedinim financijskim izvještajima. Trebaju sadržavati sve one informacije koje se direktno ne vide iz temeljnih izvještaja, a nužne su za njihovo razumijevanje i ocjenu poslovanja. Sastavljanje i prezentiranje dodatnih informacija u formi bilješki pridonosi kvaliteti i upotrebljivosti računovodstvenih informacija.

3.3.3. Kodeks korporativnog upravljanja

Kodeks korporativnog upravljanja dokument je koji definira standarde upravljanja i transparentnosti poslovanja dioničkih društava čije dionice kotiraju na Zagrebačkoj burzi. Kodeks opisuje procedure upravljanja koje se temelje na međunarodnim standardima.

Osnovni cilj *Kodeksa* je uspostavljanje visoke standarde korporativnog upravljanja i transparentnosti poslovanja dioničkih društava radi lakšeg pristupa kapitalu uz niže troškove. Odgovornim upravljanjem i nadziranjem poslovnih i upravljačkih funkcija dioničkih društava cilj je u prvom redu zaštititi investitore, a zatim i druge nositelje interesa. Temeljna načela ovog Kodeksa su:⁵⁵

- transparentnost poslovanja,
- jasne procedure za rad nadzornog odbora, uprave i drugih organa i struktura koje donose važne odluke,
- izbjegavanje sukoba interesa,
- efikasna unutarnja kontrola,
- efikasan sustav odgovornosti.

Komisije nadzornog odbora moraju imati najmanje tri člana. Izuzetno, kod društava koja imaju mali nadzorni odbor komisije mogu imati dva člana. Nadzorni odbor dužan je potanko propisati mandat i nadležnost komisija koje osniva. Komisije moraju o svom radu i rezultatima redovito izvješćivati nadzorni odbor. Predsjednik svake komisije mora imati mogućnost izravne komunikacije s dioničarima. Situacije u kojima je takva komunikacija potrebna valja navesti u aktu kojim nadzorni odbor propisuje mandat i nadležnost komisije.

⁵⁵ Zagrebačka burza. (2019): Kodeks korporativnog upravljanja, [Internet], raspoloživo na: <http://zse.hr/default.aspx?id=10865>, [01.06.2019.].

Nadzorni odbor treba ustrojiti sljedeće odbore:

- odbor za imenovanja,
- odbor za nagrađivanje,
- odbor za reviziju.

3.4. Pravovremenost kao odrednica kvalitete financijskih izvještaja

Važna kvalitativna karakteristika u Konceptualnom okviru za financijsko izvješćivanje 2010. je relevantnost. Navodi se da računovodstvene informacije moraju biti relevantne. Da bi bile relevantne, takve informacije moraju biti pravovremene. Informacija mora biti dostupna donositeljima odluka prije nego što ona izgubi svoju vrijednost na utjecaj u odlukama. Namjena ovog istraživanja je proučavanje čimbenika koji utječu na pravovremenost objavljivanje izvješća (*audit delay*) u reviziji.

Empirijski je poznato (Bamber et al., 1993; Owushu Ansah et al., 2006; Bonson-Ponte et al., 2008; Turel., 2010; Vuko et al. 2014) da odgoda revizije utječe na nekoliko varijabli, naime: veličina društva ili vrijednost imovine u vlasništvu društva, profitabilnost ili stopa rasta operativne dobiti, omjer duga i vlastitog kapitala, ugled revizora s kategorijom velike četvorke, revizorsko mišljenje ili rezultati revizijskog ocjenjivanja financijskih izvještaja.)

Odgoda revizije utječe na korisnike financijskih izvještaja, posebno investitore kojima je potrebno informiranje o revidiranim financijskim izvještajima za donošenje odluka na burzi.

4. PROCES REVIZIJE FINACIJSKIH IZVJEŠTAJA

4.1. Temeljna polazišta revizije

Za reviziju financijskih izvještaja nužno je razumijevanje značajnosti, revizijskog rizika i revizijskih dokaza kao temeljnih polazišta revizije.

4.1.1. Koncept značajnosti

Koncept značajnosti temelji se na pretpostavci da sve informacije koje nalazimo u financijskom izvještaju nemaju jednaku važnost. Značajnost igra važnu ulogu u donošenju odluka koje se odnose na područja upravljanja, računovodstva i revizije.

Informacije su materijalne ako bi izostavljanje ili pogrešno navođenje moglo utjecati na odluke koje korisnici donose na temelju financijskih informacija o određenom izvještajnom subjektu. Prosudbe o materijalnosti donose se s obzirom na okolnosti i/ ili na veličinu greške. Utvrđivanje značajnosti je stvar profesionalne prosudbe revizora te se određuje i u fazi planiranja i u fazi provođenja revizije.⁵⁶ Revizor pretpostavlja da korisnici imaju znanja o računovodstvu i ekonomskim aktivnostima i volju za proučavanjem informacija iz financijskih izvješća te da razumiju da su financijska izvješća pripremljena, revidirana i prezentirana na razini značajnosti.

Kad revizor određuje značajnost, on određuje značajnost za financijske izvještaje kao cjelinu, ali u specifičnim slučajevima ako postoji jedna ili više određenih vrsta transakcija, salda na računu za koje bi se pogrešno prikazivanje manjih iznosa od značajnosti za financijske izvještaje u cjelini, moglo odraziti na ekonomske odluke korisnika na temelju financijskih izvješća. Revizor će također odrediti razinu ili razine značajnosti koje će se primjenjivati na te određene vrste transakcija.⁵⁷ Stupanj materijalnosti često se određuje primjenom postotka na odabranu referentnu vrijednost. Ne postoji konačna brojka za taj postotak.

⁵⁶ IFAC, (2018): Handbook of International quality control, auditing, review, other assurance and related services pronouncements, vol 1, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ifac.org/publications-resources/2018-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance>, [01.06.2019.].

⁵⁷ Ibid.

Glavni rezultat ankete koju je proveo Azzopardi (2012) pokazuje da su pragovi materijalnosti na temelju izvještaja o dobiti najomiljeniji za financijske izvještaje u cjelini (obično 5-10% prihoda prije oporezivanja). Manje revizorska društva uglavnom prepuštaju to revizoru na poslu. Dok 'velika četvorka' dodjeljuje različite razine materijalnosti različitim klijentima. Međutim, ne postoje skup pravila ili postupaka koji bi se mogli dosljedno primjenjivati za određivanje značajnosti revizije. Ono što može biti materijalno u jednoj okolnosti ne mora biti materijalno u drugoj.⁵⁸

4.1.2. Revizijski rizik

Rizik je vjerojatnost nastanka štete ili gubitka, što rezultira nepovjerenjem klijenata i javnosti u rad revizora. Rizik revizije je rizik da revizori izraze neprikladno revizorsko mišljenje kada su financijski izvještaji materijalno pogrešno prikazani, tj. da revizori ne uspiju uočiti materijalno značajne pogrešne tvrdnje i dati pozitivno mišljenje revizije kada je primjerenije modificirano mišljenje odgovarajuća. Rizik revizije je vjerojatnost da revizor neće otkriti materijalno značajnu grešku koja stoji u financijskim izvještajima.⁵⁹

U kontekstu preliminarne procjene rizika revizije uobičajeno se govori o tri sastavna dijela (komponente) rizika revizije.⁶⁰

1. **Inherentni rizik** je podložnost financijskih izvještaja kao cjeline ili transakcija značajnim pogrešnim prikazima, bez obzira na kontrolu ili reviziju. Revizor ne može značajnije utjecati na inherentni rizik, niti je on pod njegovom kontrolom. Sama priroda poslovanja subjekta revizije može iziskivati posebnu obradu i složenije obračune, što povećava inherentni rizik.
2. **Kontrolni rizik** je rizik da značajne pogrešne iskaze u transakcijama, sredstvima na računima ili objavama neće biti spriječene, otkrivene ili pravovremeno ispravljene od strane interne kontrole revidiranog subjekta. Kontrolni rizik nikada ne može biti eliminiran zbog inherentnih ograničenja unutarnje kontrole. Tu spadaju ljudska pogreška, upravljanje kontrolama i izbjegavanje kontrole putem tajnih dogovora.

⁵⁸ Bassey, E., Dada, E.T., Adejompe, A. (2018): Effects of Materiality Concept on Auditing Practices and Decision Making, [Internet], raspoloživo na: <https://pdfs.semanticscholar.org/9b93/0e36a131dcc5e3ae3c6b0838a049a7e546cb.pdf>, [01.06.2019.]

⁵⁹ Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija - načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.

⁶⁰ Bagshow, K. (2013): Audit and Assurance Essentials for Professional Accountancy Exams, Wiley, str. 88-89.

Razdvajanje dužnosti podrazumijeva da se različiti ljudi bave imovinom kao što je gotovina, i srodnim zapisima, tako da ista osoba ne može protupravno prisvojiti i prikriti krađu u evidenciji. Kao i kod svih elemenata modela rizika, neki kontrolni rizik će uvijek postojati.

3. **Detekcijski rizik** je rizik da revizijski postupci koji se provode kako bi se revizijski rizik smanjio na prihvatljivo nisku razinu neće otkriti značajne pogrešne iskaze. Rizik otkrivanja uključuje rizik uzorkovanja i rizik koji ne uključuje uzorkovanje. Rizik uzorkovanja je rizik da uzorci neće biti reprezentativni za populacije iz kojih se uzimaju. Rizik koji ne uključuje uzorke uključuje pogreške u procjeni odabira uzorka ili tumačenje rezultata te pogreške u područjima koja ne uključuju uzorkovanje. Rizik otkrivanja pokazuje učinkovitost revizijskih postupaka.

4.1.3. Povezanost koncepta značajnosti, rizika revizije i revizijskih dokaza

Koncept *značajnosti* i količina *revizijskih dokaza* u inverznom su odnosu. Revizor treba prikupiti više revizijskih dokaza u slučaju procjene značajnosti na nižoj razini. Revizor treba prikupiti više dokaza da stekne razumno uvjerenje. *Rizik revizije* i količina *revizijskih dokaza* koje revizor prikuplja kao podlogu za izražavanje mišljenja o financijskim izvještajima u inverznom su odnosu. To znači da uz nižu razinu rizika revizije potrebno prikupiti više revizijskih dokaza. Revizor može procijeniti prihvatljivu razinu rizika na nižoj razini ali u tom slučaju treba proširiti opseg revizije i prikupiti više dokaza. Kad su inherentni i kontrolni rizik procijenjeni na nižoj razini dok je detekcijski rizik procijenjen na višoj, potrebna je manja količina dokaza. Između rizika revizije i revizijskih dokaza kao i kod koncepta značajnosti i revizijskih dokaza postoji obrnuti odnos.⁶¹

4.2. Faze revizije financijskih izvještaja

4.2.1. Preliminarne revizijske radnje

Revizija započinje nizom predrevizijskih radnji:⁶²

- prihvaćanje novog i zadržavanje postojećeg klijenta,
- priprema pisma o preuzimanju obveze revizije,

⁶¹ Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija - načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 227- 228.

⁶² Ibid.

- razmatranje i procjena rada internog revizora,
- određivanje revizijskog osoblja i potrebnih suradnika.

Procjena potencijalnog klijenta obuhvaća prikupljanje raspoloživih informacija iz financijskih izvješća, podatke o menadžmentu i ugledu menadžmenta, komunikaciju s prethodnim revizorom.

Preliminarne aktivnosti uključuju i razgovore revizora i klijenta o svim bitnim pitanjima vezani za reviziju. Kod malih poslovnih subjekata revizor uvjete revizije najčešće dogovara s menadžmentom, dok kod velikih poslovnih subjekata uvjeti revizije se utvrđuju s revizijskim odborom.⁶³

U okviru definiranja uvjeta revizije značajne upute revizoru pruža MRevS 210⁶⁴ koji se odnosi na uvjete poduzimanja obveze revizije. Namjena je ovog standarda pomoći revizoru prilikom sastavljanja pisma o preuzimanju obveze revizije financijskih izvještaja. Revizor zaključuje definiranje uvjeta revizije procjenom rada internog revizora. Ako klijent ima internog revizora tada se revizor može koristiti njegovim radom. Suradnju s internom revizijom potrebno je navesti u pismu o preuzimanju obveze revizije. Što se tiče određivanja revizijskog osoblja i potrebnih suradnika najznačajniji faktori koji utječe na izbor istih jesu opseg planiranja revizije, veličina i složenost poslovanja klijenta, razdoblje u kojem revizijske aktivnosti moraju biti dovršene.⁶⁵

4.2.2. Planiranje revizije

Revizija zahtjeva temeljitu pripremu i pravovremeno planiranje svih aktivnosti.

Plan revizije obuhvaća:

- prirodu, vrijeme i opseg planiranih postupaka procjene rizika,
- planirani daljnji postupci revizije kao odgovor na rizike na razini tvrdnje,
- bilo koje druge procedure potrebne za postizanje ciljeva revizije, imajući u vidu zahtjev da se razmotri potreba za bilo kojim dodatnim postupcima izvan onih koje zahtijevaju međunarodni računovodstveni standardi.

⁶³ Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija - načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 200- 201.

⁶⁴ Narodne novine, (2007): Odluka o objavljivanju međunarodnih revizijskih standarda, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 28.

⁶⁵ Filipović, I. (2009): Osnove revizije, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 53.

Plan revizije također uključuje rasporede koji se odnose na usmjeravanje, nadzor i pregled obavljenog posla. Planiranje je iterativni proces. Preklapa se s procjenom rizika jer se slične informacije prikupljaju za potrebe planiranja i procjene rizika. Planiranje i procjenu rizika potrebno je stalno revidirati tijekom revizije. Faza planiranja obuhvaća nekoliko podfaza:

1. Upoznavanje s poslovanjem klijenta,
2. Primjena preliminarnih analitičkih postupaka,
3. Procjena značajnosti i rizika revizije,
4. Izrada općeg plana i programa revizije,
5. Upoznavanje sustava i ocjena internih kontrola klijenata.

4.2.3. Ocjena sustava internih kontrola i procjena kontrolnog rizika⁶⁶

Svrha interne kontrole je rješavanje poslovnih rizika koji ugrožavaju ciljeve subjekta, tj. pouzdanost financijskog izvješćivanja, djelotvornost i djelotvornost poslovanja, usklađenost sa zakonima i propisima. Od revizora se zahtijeva da razumiju kontrole relevantne za reviziju.

Manji subjekti imaju različitu mješavinu kontrola od kontrola većih subjekata. Često se oslanjaju na svakodnevno sudjelovanje menadžmenta kako bi osigurali učinkovito vođenje poslovanja i poštivanje propisa, a ne na formalnim unutarnjim kontrolama kao što je razdvajanje dužnosti. Razdvajanje dužnosti često uključuje osiguranje da oni koji imaju vlasništvo nad imovinom, kao što je gotovina, nemaju ni pristup povezanim evidencijama. U manjim entitetima jednostavno nema dovoljno ljudi među kojima bi se vršila segregacija dužnosti i kontrole.

Sudjelovanje vlasnika-menadžera u svakodnevnom poslovanju može smanjiti rizik kontrole, ili ga može povećati, ili oboje u različitim područjima. Na revizoru je da donesu takvu prosudbu. Razumijevanje dizajna i provedbe kontrola je potrebno bez obzira na to hoće li se revizori osloniti na te kontrole. Vrjednovanje dizajna i kontrole u svrhu procjene rizika mora uključivati više od jednostavnog postavljanja pitanja o njima. Treba uključiti promatranje, inspekciju ili prolazne testove.

⁶⁶ Bagshow, K. (2013): Audit and Assurance Essentials for Professional Accountancy Exams, Wiley, str. 95-98.

U sustavima upravljanja rizicima uobičajena je slabost da se ne ažuriraju procjene rizika kada se dogode neke promjene. Promjene mogu uključivati novo osoblje, nove sustave, promjene u operativnom okruženju u obliku novih propisa, nove tehnologije, nove konkurente na tržištu, promjene u društvenim stavovima i gospodarstvu te promjene u poslovnim modelima i povezanim troškovnim strukturama.

Od revizora se traži da shvate je li subjekt pravilno upravlja rizicima relevantnim za financijsko izvještavanje, tj. ima li subjekt proces procjene rizika koji identificira relevantne poslovne rizike, procjenjuje njihov značaj, procjenjuje vjerojatnost njihovog nastanka i odlučuje što učiniti ih. Ako revizor identificira rizike financijskog izvješćivanja koje sustav subjekta nije uspio pokriti, revizori se moraju zapitati zašto, je li proces procjene rizika osmišljen i proveden na odgovarajući način, te postoje li drugi rizici koje može imati propustili.

4.2.4. Oblikovanje dokaznih testova

Dokazni testovi su testovi koji se provode s ciljem prikupljanja revizijskih dokaza, a uključuju ispitivanje pojedinih računa radi otkrivanja značajnih pogrešaka u financijskim izvješćima.⁶⁷

Tablica 2: Povezanost planirane razine rizika neotkrivanja i dokaznih testova

Preliminarna strategija revizije	Planirani rizik neotkrivanja	Planirana razina dokaznih testova
Strategija dokaznih postupaka	Nizak ili vrlo nizak	Viša razina
Strategija niže procjene kontrolnog rizika	Srednji ili visok	Niža razina

Izvor: Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija - načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 245.

Revizor planira razinu dokaznih testova na temelju prethodne procjene detekcijskog rizika ili rizika neotkrivanja. Kada se revizor odluči ne oslanjati na internu kontrolu klijent. Kontrolni rizik se procjenjuje na najvišu razinu, a takva procjena kontrolnog rizika rezultira

⁶⁷ Dunn, J. (1996): Auditing: theory and practice, 2nd ed, London: Prentice Hall, str 151.

prihvatanjem niže razine detekcijskog rizika i potrebom za širokim opsegom dokaznih testova. Strategija niže procjene kontrolnog rizika znači da se revizor oslanja na sustav internih kontrola te procjenjuje kontrolni rizik na nižu razinu.⁶⁸

Vrste dokaznih testova:⁶⁹

1. Testovi poslovnih događaja - revizor neposredno testira pojedinačne poslovne događaje koji utječu na smanjenje/povećanje salda na računima glavne knjige, koristeći se najčešće metodom uzorka. potrebno je utvrditi postojanost, potpunost i valjanost. revizor provodi dokumentiranu kontrolu, tj. provjeru dokaza koji su podloga za evidentiranje određene poslovne promjene, provjerava računsku točnost.
2. Analitički postupci - kao revizijski dokazni testovi najčešće uključuju: izračun aproksimativnih rezultata, uspoređivanje sa stvarnim rezultatima, detaljno raščlanjivanje i pretraživanje pojedinih pozicija financijskih izvještaja kako bi se identificirali neočekivani rezultati, usporedba postojećih rezultata s rezultatima prethodnih razdoblja
3. Testovi salda odnose se na verifikaciju stavaka koji čine konačno stanje na računima glavne knjige, odnosno pozicije bilance i računa dobiti i gubitka. ovi testovi se primjenjuju pri provjeri pozicija bilance. u testove salda ubrajamo potvrđivanje salda putem konfirmacija, test razgraničenja prodaje, provjeru odgovarajuće informacije itd.

Analitički postupci i testovi salda izazivaju najniže troškove dok testovi salda obično izazivaju najviše troškove prikupljanja revizijskih dokaza, jer se testovi salda vrlo često moraju posebno oblikovati za konkretnu situaciju i nerijetko zahtijevaju relativno veliki uzorak što povećava vrijeme i troškove provedbe revizije.⁷⁰

4.2.5. Kompletiranje revizije i sastavljanje izvješća neovisnog revizora

Revizor u ovoj fazi razmatra **dodatna pitanja, potencijalne obveze i događaje nakon datuma bilance i završne postupke procjene revizijskih dokaza:**

⁶⁸ Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija - načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 247-249.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

- Primjer potencijalnih obveza su sudski sporovi, sporovi vezani za porez, jamstva i sl.
- Razmatranje događaja nakon datuma bilance je bitno jer neki određeni događaji mogu imati bitan učinak. Razlikujemo događaje na datum bilance koji zahtijevaju ispravljanje i događaji nakon datuma bilance koji zahtijevaju objavljivanje u bilješkama uz financijske izvještaje.
- Završni postupci procjene revizijskih dokaza uključuju: provođenje završnih analitičkih postupaka te se posebna pažnja i ovdje posvećuje neočekivanim saldima, neuobičajenim odnosima u izvještajima i značajnim razlikama u odnosu na očekivane rezultate^{.71}
- Procjenjuju se i sposobnosti poslovnog subjekta da posluje u skladu s pretpostavkom „vremenske neograničenosti poslovanja“. Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja ili stvarnoga kontinuiteta jedna je od osnovnih računovodstvenih pretpostavki.

Izdavanje revizorovog mišljenja - Izvješće neovisnog revizora konačni je proizvod revizije financijskih izvještaja. Ono sadrži revizorovu ocjenu o revidiranim financijskim izvještajima koja bi korisnicima financijskih izvještaja trebala poslužiti pri odlučivanju o tome u kojoj se mjeri mogu osloniti na sadržaj prikazan u tim financijskim izvještajima.⁷²

Nakon kompletiranja dokumentacije, detaljan uvid obavlja voditelj revizorskog tima kako bi mogao sastaviti revizorsko izvješće. Uvidom u radnu dokumentaciju voditelj revizorskog tima mora biti siguran kako radna dokumentacija dokazuje da je revizija bila pravilno planirana, nadzirana te kako dokazi podržavaju testirane revizijske ciljeve i dostatnost i primjerenost za objavljivanje revizorskog izvješća.⁷³

Međunarodni revizijski standard 700 (MRevS 700) uređuje revizorovu odgovornost da formira mišljenje o financijskim izvještajima. On također uređuje izgled i sadržaj revizorova izvješća izdanog temeljem revizije financijskih izvještaja.

⁷¹Tušek, B., Žager, L. (2007): Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, str. 248.

⁷²Krajačić, D. (2007): Izvješće neovisnog revizora, Zagreb, Krajačić-Karl d.o.o., str. 6.

⁷³Filipović, I. (2009): Osnove revizije, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 141.

Zahtjevi ovog MRevS su namijenjeni za uspostavljanje odgovarajuće ravnoteže između potrebe za globalnom dosljednošću i usporedivošću u revizorovom izvješćivanju i potrebe da se poveća vrijednost revizorovog izvješćivanja omogućavanjem da su informacije pružene u revizorovu izvješću relevantnije korisnicima. Kada je revizija obavljena u skladu s MRevS-ovima, dosljednost u revizorovu izvješću, pomaže u stvaranju vjerodostojnosti na globalnom tržištu, olakšavajući prepoznavanje onih revizija koje su obavljene u skladu s globalno priznatim standardima. On također pomaže da se unaprijedi razumijevanje kod korisnika i otkrivaju neuobičajene okolnosti kada one nastanu.⁷⁴

Sadržaj i izgled revizorskog izvješća za revizije obavljene u skladu s Međunarodnim revizijskim standardima:

1. *Naslov* - u kojem je jasno navedeno da je to izvješće neovisnog revizora.

2. *Naslovnik* - izvješće će biti primjereno naslovljeno prema zahtjevima okolnosti angažmana.

3. *Revizorovo mišljenje* - prvi dio revizorova izvješća uključit će revizorovo mišljenje i imat će naslov „Mišljenje“. U odjeljak mišljenja u revizorovu izvješću će se također: navesti subjekt čiji su financijski izvještaji revidirani, navesti da su financijski izvještaji revidirani, navesti naziv svakog izvješća sadržanog u financijskim izvještajima, pozvati na bilješke, uključujući i na sažetak značajnih računovodstvenih politika, specificirati datum ili razdoblje obuhvaćeno svakim financijskim izvještajem sadržanim u financijskim izvještajima.

4. *Osnova za mišljenje* - revizorovo izvješće će uključit odjeljak, neposredno nakon odjeljka mišljenja, pod naslovom „Osnova za mišljenje“, koji sadrži navod da je revizija obavljena u skladu s Međunarodnim revizijskim standardima, uključuje navod da je revizor neovisan u odnosu na subjekt u skladu s relevantnim etičkim zahtjevima povezanim s revizijom i da je ispunio svoje druge etičke odgovornosti u skladu s tim zahtjevima. U navodu će se navesti država porijekla relevantnih etičkih zahtjeva ili se pozvati na Kodeks etike za profesionalne računovođe Odbora za međunarodne standarde etike za računovođe (IESBA Kodeks). Navodi se da li revizor vjeruje da su pribavljeni revizijski dokazi dostatni i primjereni da osiguraju osnovu za revizorovo mišljenje.

⁷⁴ Narodne novine, (2016): MRevs 700, Narodne novine, Zagreb, br., NN 107/2016.

5. *Vremenska neograničenost poslovanja* - Gdje je primjenjivo, revizor će izvijestiti u skladu s MRevS-om 570 (izmijenjenim).

6. *Ključna revizijska pitanja* ⁷⁵ - Svrha priopćavanja ključnih revizijskih pitanja je povećati komunikacijsku vrijednost revizorova izvješća osiguravanjem boljeg uvida u obavljanu reviziju. Priopćavanje ključnih revizijskih pitanja osigurava dodatne informacije namjeravanim korisnicima financijskih izvještaja (»namjeravani korisnici«) kako bi im pomogle u shvaćanju onih pitanja koja su, po revizorovoj profesionalnoj prosudbi, od najveće važnosti u reviziji financijskih izvještaja tekućeg razdoblja. Priopćavanje ključnih revizijskih pitanja može također pomoći namjeravanim korisnicima u stjecanju razumijevanja subjekta i područja značajnih menadžmentskih prosudbi u revidiranim financijskim izvještajima. Ključna revizijska pitanja nisu zamjena za izražavanje modificiranog mišljenja.

7. *Ostale informacije*

8. *Odgovornosti za financijske izvještaje* - U revizorovom se izvješću ne treba izričito pozvati na "menadžment", nego će se koristiti pojam koji je primjeren u kontekstu pravnog okvira u određenom zakonodavstvu. U nekim zakonodavstvima, primjeren poziv može biti na one koji su zaduženi za upravljanje. U tom dijelu se opisuje odgovornost menadžmenta za sastavljanje financijskih izvještaja u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja, i za interne kontrole za koje menadžment odredi da su nužne za omogućavanje sastavljanja financijskih izvještaja koji su bez značajnog pogrešnog prikazivanja i procjenjivanje sposobnosti subjekta da nastavi s poslovanjem po vremenski neograničenom poslovanju.

9. *Revizorove odgovornosti za reviziju financijskih izvještaja* - U ovom dijelu revizorova izvješće navodi se da su ciljevi revizora steći razumno uvjerenje o tome jesu li financijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikazivanja uslijed prijevare ili pogreške te izdati revizorovo izvješće koje uključuje revizorovo mišljenje. Navodi se da kao dio revizije u skladu s MRevS-ima, revizor stvara profesionalne prosudbe i održava profesionalni skepticizam tijekom revizije.

⁷⁵ Narodne novine, (2016): MRevs 701, Narodne novine, Zagreb, br., NN 107/2016.

10. Druge odgovornosti izvješćivanja - Ako se revizor u revizorovom izvješću o financijskim izvještajima poziva na druge odgovornosti izvješćivanja koje su povrh revizorove odgovornost, prema MRevS-ovima, za izvješće o financijskim izvještajima, te druge odgovornosti izvješćivanja bit će navedene u odvojenom dijelu revizorova izvješća koji će imati podnaslov „Izvješće o drugim zakonskim i regulativnim zahtjevima”.

11. Ime angažiranog partnera

12. Potpis revizora

13. Revizorova adresa

14. Datum revizorova izvješća - revizorovo izvješće bit će datirano s datumom koji nije prije datuma na koji je revizor pribavio dostatne i primjerene revizijske dokaze na kojima temelji revizorovo mišljenje o financijskim izvještajima

Postoje četiri vrste revizorskog mišljenja: pozitivno, mišljenje s rezervom, suzdržanost od mišljenja i negativno mišljenje. Tri su vrste modificiranih mišljenja i to: mišljenje s rezervom, negativno mišljenje i suzdržano mišljenje.⁷⁶

Revizor će modificirati mišljenje u revizorovom izvješću kada:

- revizor zaključi da, temeljeno na dobivenim revizijskim dokazima, financijski izvještaji kao cjelina nisu bez značajnog pogrešnog prikaza,
- revizor ne može dobiti dostatne i primjerene revizijske dokaze da bi zaključio kako su financijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikaza.

Revizor će izraziti mišljenje s rezervom kada:

- revizor, nakon što je dobio dostatne i primjerene revizijske dokaze, zaključi da su pogrešni prikazi, pojedinačno ili u zbroju, značajni ali ne i prožimajući za financijske izvještaje,

⁷⁶Hrvatska revizorska komora, (2018): Međunarodni revizijski standard 705 (izmijenjen) - Modifikacije mišljenja u izvješću neovisnog revizora, [Internet], raspoloživo na: [http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/2015%20IAASB%20Handb%20MRevS%20705%20\(izmijenjen\).pdf](http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/2015%20IAASB%20Handb%20MRevS%20705%20(izmijenjen).pdf), [12.02.2018.].

- revizor ne može dobiti dostatne i primjerene revizijske dokaze na kojima bi temeljio mišljenje, ali revizor zaključi da bi mogući učinci neotkrivenih pogrešnih prikaza na financijske izvještaje, ako ih ima, bili značajni ali ne i prožimajući.

Negativno mišljenje:

- Revizor će izraziti negativno mišljenje kada revizor, nakon što je dobio dostatne i primjerene revizijske dokaze, zaključi da su pogrešni prikazi, pojedinačno ili u zbroju, i značajni i prožimajući za financijske izvještaje.

Suzdržano mišljenje:

- Revizor će sudržati mišljenje kada ne može dobiti dostatne i primjerene revizijske dokaze na kojima bi temeljio mišljenje, i revizor zaključi da bi mogući učinci neotkrivenih pogrešnih prikaza na financijske izvještaje, ako ih ima, bili i značajni i prožimajući,
- Revizor će sudržati mišljenje kada, u iznimno rijetkim okolnostima koje uključuju višestruke neizvjesnosti, revizor zaključi da, unatoč tome što je dobio dostatne i primjerene revizijske dokaze u vezi sa svakom pojedinom neizvjesnošću, nije moguće formirati mišljenje o financijskim izvještajima zbog moguće interakcije neizvjesnosti i njihovog mogućeg kumulativnog učinka na financijske izvještaje.

5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE PRAVOVREMENOSTI REVIZORSKOG IZVJEŠTAVANJA

5.1. Prethodna istraživanja o pravovremenosti revizorskog izvještavanja

Pravovremenost revizorskog izvještavanja je važno sagledavati u kontekstu zakonske regulative pojedine zemlje budući da većina zemalja ima zakonski regulirano korporativno izvještavanje i propisane određene zakonske rokove za javnu objavu financijskih i drugih izvještaja.

Koliko je autorici poznato, u Hrvatskoj su do sada provedena dva istraživanja. Prvo istraživanje o pravovremenosti revizorskog izvještavanja proveli su Vuko i Čular (2014). Istraživanje je provedeno na uzorku od 281 opservacije na razini poduzeće-godina iz nefinancijskih djelatnosti za period od 2008. do 2011. godine. U radu je korištena *pooled OLS* regresijska analiza za obradu podataka, a regresijski model je obuhvatio sljedeće nezavisne varijable: vrsta revizorskog društva, revizorsko mišljenje, profitabilnost, zaduženost, udio zaliha i kratkoročnih potraživanja u ukupnoj imovini, apsolutna veličina ukupnih obračunskih kategorija, veličina kompanije i postojanje revizorskog odbora. Prosječno vrijeme za izdavanje revizorskog izvješća u periodu od 2008. do 2011. godine je bilo 106 dana. Pravovremenost je bila pozitivno povezana sa profitabilnošću i postojanjem revizorskog odbora, dok je bila negativno povezana sa zaduženošću revidiranog poduzeća.⁷⁷

Drugo istraživanje također je provedeno 2014. godine na uzorku od 103 poduzeća koja kotiraju na burzi. Prosječni broj dana koji je bio potreban revizorima da bi dovršili istraživanje i formirali mišljenje iznosio je *cca* 109 dana od kraja obračunskog razdoblja. Nezavisne varijable su bile: vrsta revizorskog društva, revizorsko mišljenje, isticanje pitanja, revizorski odbor, unutarnji revizori, ustrojen sustav unutarnje kontrole, profitabilnost, zaduženost, intenzitet revizorskog truda, apsolutni iznos obračunskih kategorija. Jedini statistički značajni parametar odnosio se na profitabilnost te se prihvatila hipoteza da profitabilnost kao nezavisna varijabla pozitivno utječe na pravovremenost. Isticanje pitanja u revizorskom mišljenju ima graničnu statističku značajnost regresijskog parametra.⁷⁸

⁷⁷ Vuko, T., i Čular, M. (2014): Finding determinants of audit delay in Croatia by pooled OLS regression analysis, *Croatian Operational Research Review*, 5, str. 67-77.

⁷⁸ Šimović, M. (2014): Pravovremenost revizorskog izvještavanja, diplomski rad, Ekonomski fakultet, Split.

Budući da u svijetu postoji veliki broj sličnih istraživanja, u nastavku su samo za usporedbu ogledno obrađena tri istraživanja. Istraživanje provedeno u Španjolskoj na uzorku od 105 poduzeća iz različitih sektora te je obuhvaćalo period od 2002. do 2005. god. Prema rezultatima zakonska regulativa pojedinih djelatnosti pozitivno utječe na pravovremenost revizijskog izvještavanja, tj. smanjuje vrijeme za dovršavanje revizije. Također, relativna veličina poduzeća u odnosu na prosjek sektora pozitivno utječe na pravovremenost revizijskog izvještavanja. Istraživači to objašnjavaju s nekoliko razloga: velika poduzeća imaju efikasniji sustav unutarnjih kontrola, više nadziru revizorov rad te na taj način revizor ima mogućnost ranije završiti reviziju.⁷⁹

Istraživanje u Turskoj je obuhvatilo 211 listanih poduzeća iz nefinancijskih djelatnosti, a period istraživanja se odnosio na 2007. godinu. Za obradu podataka je korištena OLS regresijska analiza. Istraživanje pokazuje da su profitabilna poduzeća s pozitivnim mišljenjem ranije objavila svoje revidirane financijske izvještaje. Dok su kompanije koje je revidirala velika četvorka i posluju u proizvođačkom sektoru objavljivale kasnije svoje financijske izvještaje. Modificirano revizorovo mišljenje utječe na produljenje revizije.⁸⁰

Istraživanje provedeno u Grčkoj na uzorku od 95 listanih poduzeća. Istraživanje se odnosilo na 1999. godinu. Istraživanje je pokazalo da pravodobne izvještaje imaju one kompanije koje je revidirala 'velika petorka'. Rezultat istraživanja je i taj da građevinskim poduzećima i poduzećima s modificiranim revizorskim izvještajem treba dulje vremena za objavu financijskih izvještaja.⁸¹

5.2. Uzorak istraživanja

Uzorak na temelju kojeg je provedeno istraživanje o pravovremenosti revizorskog izvještavanja formiran je iz podataka revidiranih financijskih izvještaja listanih poduzeća na Internet stranici Zagrebačke burze. Konačni uzorak istraživanja obuhvaća podatke za 106 različitih poduzeća za izvještajna razdoblja 2016. i 2017. godine.

⁷⁹ Bonsón-Ponte, E., Escobar-Rodríguez, T., Borrero-Domínguez, C. (2008): Empirical Analysis of Delays in the Signing of Audit Reports in Spain, *International Journal of Auditing*, 12 (2), str. 129-140.

⁸⁰ Turel, A., Tuncay, F.E. (2016). An empirical analysis of audit delay in Turkey, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 18, 97-105.

⁸¹ Owusu-Ansah, S., Leventis, S. (2006): Timeliness of Corporate Annual Financial Reporting in Greece: A Research Note, *European Accounting Review*, 15 (2), str. 273-287.

Baza podataka je stvorena i prilagođena za potrebe istraživanja, a ekstrahirani podaci su se temeljili na podacima iz financijskih izvještaja (*Bilanca; Izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti (RDG); Izvještaj o novčanim tokovima*), *Izvješću neovisnog revizora* te na *Godišnjem upitniku kodeksa korporativnog upravljanja*. Revizorski izvještaji su preuzimani iz Registra godišnjih financijskih izvještaja koji se nalaze objavljeni na Internet stranicama FINA-e. Nakon formiranja baze podataka, podaci su statistički obrađeni u računalnim programom *STATISTICA v13.3* i programom *SPSS Statistics v20* prilagođenim za ekonomska istraživanja.

5.3. Definiranje varijabli

U ovom istraživanju zavisna varijabla je varijabla *pravovremenosti revizorskog izvješća* koja se mjeri brojem dana koji su protekli od svršetka izvještajnog razdoblja do dana objavljivanja revizorskog izvješća. Takva definicija korištena je i u drugim prijašnjim istraživanjima poput istraživanja Vuko i Čular (2014) ili istraživanja Šimović (2014). *Pravovremenosti revizorskog izvješća* u ovom istraživanju korištena je u dva različita oblika: prvi oblik, *apsolutni broj dana* za potrebe izračunavanja deskriptivnih statističkih pokazatelj, kao i za izračunavanje rezultata univarijantnih statističkih postupaka pri provjeravanju postavljenih hipoteza; drugi oblik, *prirodni logaritam (Ln) broja dana* korišten za potrebe izračunavanja rezultata višestruke regresije. Prirodni logaritam broja dana koristi se jer se logaritmiranjem postiže da distribuiranost podataka bude manje različita od normalne distribucije, ali i smanjenje asimetričnosti distribucije izraženo u ovom istraživanju.⁸²

Tablica 3: Nezavisne varijable istraživanja

Vrsta revizorskog društva	VRD	1 – revizorsko društvo pripada skupini 'velike četvorke'; 0 – ostala revizorska društva
Revizorsko mišljenje	MR	0 – pozitivno mišljenje; 1 – modificirano mišljenje.
Isticanje ključnih revizorskih pitanja	KRP	0 – nema istaknutih pitanja; 1 – ima istaknutih pitanja. Broj istaknutih pitanja: 0 – nema istaknutih pitanja; 1 – jedno istaknuto pitanje; 2 – dva istaknuta pitanja; 3 – 3 ili više istaknutih pitanja.
Revizorski odbor	RO	0 – nije ustrojen revizijski odbor; 1 – ustrojen revizijski odbor.

⁸² Ashton, R. H., Willingham, J. J. and Elliott, R. K. (1987): An empirical analysis of audit delay, *Journal of Accounting Research*, 25 (2), str. 275-292.

Veličina društva	VD	Prirodni logaritam (Ln) ukupne imovine društva.
Profitabilnost	PROF	Neto dobit/Ukupna imovina (koeficijent)
Zaduženost	ZAD	(Pasiva - Kapital i rezerve) / Ukupna imovina - Revalorizacijske rezerve (koeficijent)
Intenzitet revizorskog truda	REVT	(Zalihe + Kratkoročna potraživanja)/Ukupna imovina (koeficijent)
Apsolutan iznos obračunskih kategorija	AI	(Neto dobit-Neto operativni novčani tijek)/Ukupna imovina (koeficijent)

Izvor: Izrada autorice

Vrsta revizorskog društva je dihotomna varijabla s vrijednošću 1 ako revizorsko društvo koje je obavljalo reviziju društva u uzroku pripada skupini 'velike revizorske četvorke' (Deloitte, Ernst & Young, KPMG, Price Waterhouse Coopers) ili s vrijednošću 0 ako se radi o bilo kojem revizorskom društvu izvan navedene skupine. Pretpostavlja se kako će velike revizorske kuće (Deloitte, Ernst & Young, KPMG i Price Waterhouse Coopers) zbog svojih boljih resursa biti vremenski efikasnije od manjih revizorskih kuća. Izvor podataka za ovu varijablu su podaci o revizorskom društvu koje je obavilo reviziju društva. Postavljena hipoteza:

H1: Vrsta (veličina) revizorskog društva pozitivno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Revizorsko mišljenje je dihotomna varijabla s vrijednošću 1 ako se radi o modificiranom revizorskom mišljenju ili s vrijednošću 0 ako se radi o pozitivnom revizorskom mišljenju. Modificirano mišljenje upućuje na neke nepravilnosti u financijskim izvještajima te ga je potrebno dodatno provjeriti kako bi se reducirale potencijalne nesigurnosti. Pretpostavlja se da dodatna provjera produljuje vrijeme provođenja revizije. Isticanje **ključnih revizorskih pitanja** u revizorskom mišljenju je dihotomna varijabla s vrijednošću 1 ako su u revizorskom izvješću istaknuta ključna revizorska pitanja ili poseban naglasak ili s vrijednošću 0 ako u revizorskom izvješću pitanja nisu istaknuta. Revizor tijekom svojeg revizijskog angažmana može obratiti pozornost na neka bitna pitanja koja utječu na financijske izvještaje što znači da se povećava vrijeme potrebno za reviziju. Izvor podataka za ove varijable je odjeljak za izražavanje mišljenja u revizorskim izvješćima. Postavljena hipoteza:

H2: Modificirano mišljenje revizora i isticanje ključnih revizorskih pitanja negativno utječu na pravovremenost revizorskog izvješća.

Revizorski odbor je dihotomna varijabla s vrijednošću 1 ako društvo ima ustrojen revizorski odbor ili s vrijednošću 0 ako društvo nema ustrojen revizorski odbor. Revizorski odbor ima posebnu ulogu u društvu jer je neovisan odbor koji održava odnose sa izvršnim menadžmentom, eksternim i internim revizorom te odborom direktora. S obzirom na široku suradnju pretpostavlja se da će ustrojenost i postojanje revizorskog odbora pozitivno utjecati na pravovremenost objavljivanja revizorskog izvješća. Izvor podataka za ovu varijablu su bili ispunjeni godišnji upitnici kodeksa korporativnog upravljanja za svako izvještajno razdoblje zasebno (za 2016. i za 2017. godinu). Postavljena hipoteza:

H3: Postojanje revizorskog odbora pozitivno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Profitabilnost se promatra kroz pokazatelj ROA (*eng. return on assets*) ili povrat na imovinu koji se dobije stavljanjem u odnos neto dobiti i ukupne imovine poduzeća.⁸³ Pretpostavlja se kako profitabilnija poduzeća prije objavljuju svoje godišnje financijske izvještaje od manje profitabilnih poduzeća. Izvori podataka za navedene varijable su stavke iz financijskih (ne)konsolidiranih izvještaja poduzeća za svako izvještajno razdoblje zasebno (za 2016. i za 2017. godinu). Postavljena hipoteza:

H4: Profitabilnosti pozitivno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Zaduženost se izračunava kroz koeficijent stupnja zaduženosti, stavljanjem u odnos ukupnih obveza i ukupne imovine poduzeća. **Revizijski trud** (intenzitet revizorskog angažmana) se izračunava kao odnos između iznosa zaliha i kratkoročnih potraživanja u odnosu na cjelokupni iznos imovine poduzeća. **Apsolutni iznos obračunskih kategorija** se izračunava kao apsolutni iznos ostatka neto dobiti nad neto operativnim novčanim tijekom u odnosu na iznos cjelokupne imovine poduzeća. Pretpostavlja se kako ove tri determinante zahtijevaju više vremena te kako one negativno utječu na pravovremenost izvješća. Izvori podataka za navedene varijable su stavke iz financijskih (ne)konsolidiranih izvještaja poduzeća za svako izvještajno razdoblje zasebno (za 2016. i za 2017. godinu). Postavljena hipoteza:

H5: Zaduzenost, intenzitet revizorskog angažmana (revizijski trud) i veličina apsolutnog iznosa obračunskih kategorija negativno utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

⁸³ Vuko, T., Čular, M. (2014): Finding determinants of audit delay in Croatia by pooled OLS regression analysis, *Croatian Operational Research Review*, 5, str. 67-77.

Veličina društva se izračunava kao aproksimacija i to izračunom vrijednosti prirodnog logaritma (funkcija Ln) ukupne imovine (aktive) poduzeća. Smjer mogućeg utjecaja na zavisnu varijablu nije jasno određen jer iako su velika poduzeća u pravilu kompleksnija i mogu utjecati na produženje izvještajnog razdoblja, s druge strane ona obično imaju kvalitetan sustav internih kontrola i kvalitetno korporativno upravljanje što može smanjiti vrijeme izdavanja revizorskog izvješća. Izvori podataka za navedenu varijablu su stavke iz financijskih (ne)konsolidiranih izvještaja poduzeća za svako izvještajno razdoblje zasebno (za 2016. i za 2017. godinu). Postavljena hipoteza:

H6: Veličina društva utječe na pravovremenost revizorskog izvješća.

Budući da se sve postavljene hipoteze u ovom istraživanju utvrđuju relativno jednostavne odnose i mogući utjecaj pojedinih nezavisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti revizorskog izvješćivanja*, a uzorak podstavljaju podaci o društvima iz dva izvještajna razdoblja, u cilju provjere hipoteza istražen je i mogući međusobni interaktivni i parcijalni utjecaj cijelog skupa nezavisnih i prediktorskih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti*. Stoga je na kraju istraživanja proveden i statistički postupak *višestruke regresijske analize*. Zadaća regresijske analize je utvrditi matematičko-analitički oblik veze između jedne zavisne i jedne ili više nezavisnih ili regresorskih varijabli.⁸⁴ Kod modela višestruke ili multiple regresije jedna zavisna ili regresand varijabla ovisi o $k \geq 2$ nezavisnih (regresorskih) varijabli, a općeniti oblik modela je:⁸⁵

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k$$

U svrhu ovog istraživanja razvijen je slijedeći regresijski model:

$$\text{LnPRI} = \beta_0 + \beta_1 \text{VRD} + \beta_2 \text{MR} + \beta_3 \text{KRP} + \beta_4 \text{RO} + \beta_5 \text{VD} + \beta_6 \text{PROF} + \beta_7 \text{ZAD} + \beta_8 \text{REVT} + \beta_9 \text{AI} .$$

⁸⁴ Pivac, S. (2010): *Statističke metode* (online), [Internet], raspoloživo na: <http://efst.hr/content.php?k=fakultet&p=69&osoba=spivac>, [13.02.2018], str. 273-275.

⁸⁵ Ibid.

5.4. Metodologija istraživanja

Nakon određenja istraživačkih ciljeva i postavljanja hipoteza, prikupljeni su podaci prikupljeni iz revidiranih konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja za godine 2016. i 2017. Potom su iz sirovih prikupljenih podataka izračunate prethodno definirane varijable i stvorena je matrica podataka. Za obradu podataka u početku korištena je *deskriptivna statistika* s osnovnim pokazateljima: aritmetička sredina, standardna devijacija, minimalni i maksimalni rezultat za kontinuirane varijable, te frekvencije i postotci za kategorijske varijable. Time su se svi podaci obradili inicijalno kako bi se od sirove statističke građe preveli u razumljivu i jednostavnu formu.

Nakon toga se provjeravala redom jedna po jedna hipoteza koristeći statističke programe za računala: STATISTICA v13.3 i SPSS v20. Za provjeru pojedinih hipoteza primijenjene su slijedeći statistički postupci: *testiranje razlika za nezavisne uzorke (t-test ili jednosmjerna analiza varijance – ANOVA*, po potrebi i *post-hoc* Scheffeov test razlika između skupina) i *korelacijska analiza*. Na kraju, za oba analizirana obračunska razdoblja, 2016. i 2017. godinu, primijenjena je višestruka linearna regresijska analiza kojom se utvrđuje kako ukupan doprinos skupa 'prediktorskih' i neovisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća, tako i parcijalan pojedinih neovisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća.

5.5. Rezultati istraživanja

U prvom dijelu rezultata istraživanja prikazana je deskriptivna statistika kontinuiranih i kategorijskih varijabli. Budući da su se u istraživanju kao uzorak koristila objavljena izvješća društava za 2016. i 2017. godinu, u sljedećoj tablici se prikazani rezultati za svaku istraživanu godinu zasebno.

Tablica 4: Deskriptivna statistika kontinuiranih varijabli

	Varijabla	Veličina uzorka	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimalna vrijednost	Maksimalna vrijednost
2016.	Pravovremenost revizorskog izvješća (broj dana)	106	105,13	31,84	39,00	290,00
	Pravovremenost revizorskog izvješća (Ln broja dana)	106	4,61	0,30	3,66	5,67
	Veličina društva (Ln ukupne imovine)	106	20,27	1,63	16,07	25,58
	Profitabilnost (koeficijent)	106	0,00	0,09	-0,63	0,15
	Zaduženost (koeficijent)	106	0,54	0,31	0,01	1,60
	Revizorski trud (koeficijent)	93	0,20	0,19	0,00	0,71
	Apsolutan iznos obračunskih kategorija (koeficijent)	106	-0,04	0,08	-0,62	0,13
2017.	Pravovremenost revizorskog izvješća (broj dana)	106	104,08	23,89	46,00	198,00
	Pravovremenost revizorskog izvješća (Ln broja dana)	106	4,61	0,26	3,83	5,29
	Veličina društva (Ln ukupne imovine)	106	20,25	1,66	15,54	25,57
	Profitabilnost (koeficijent)	106	0,00	0,12	-0,86	0,23
	Zaduženost (koeficijent)	106	0,53	0,36	0,00	2,21
	Revizorski trud (koeficijent)	93	0,20	0,19	0,00	0,69
	Apsolutan iznos obračunskih kategorija (koeficijent)	106	-0,06	0,12	-0,72	0,15

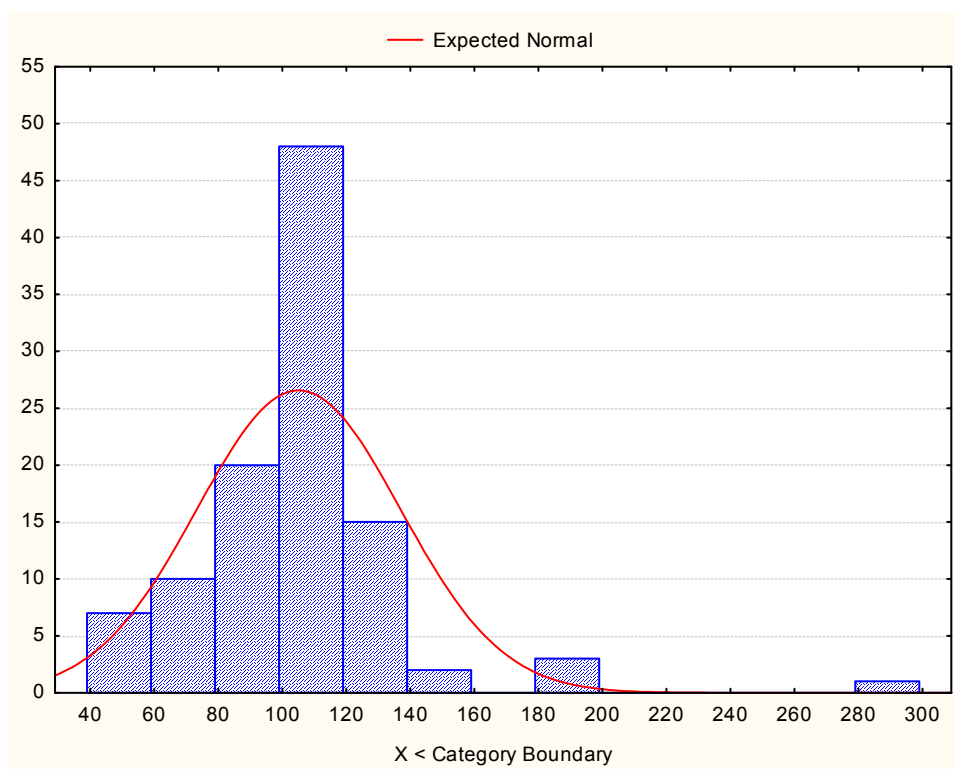
Izvor: Izrada autorice

Pravovremenost revizorskog izvješća, zavisna varijabla, u ovoj je tablici prikazana kao zasebne dvije varijable. Prva, kao apsolutni broj dana od svršetka obračunskog razdoblja do dana objavljivanja revizorskog izvješća, a koja će se koristiti u primjeni univarijantnih statističkih postupaka (t-test i ANOVA). Druga, kao logaritam apsolutnog broja dana, korištena je isključivo u postupku *višestruke regresije*. Za obračunsko razdoblje 2016. godine prosječan broj dana do objavljivanja revizorskog izvješća je bio 105,13 dana sa standardnom devijacijom od 31,84 dana, a za 2017. godinu je bio 104,08 dana sa standardnom devijacijom od 23,89 dana. Minimalna vrijednost za 2016. godinu je bila 39 dana, a za 2017. godinu je

bila 46 dana. Maksimalna vrijednost za 2016. godinu je bila 290 dana, a za 2017. godinu je bila 198 dana. Distribucije navedenih rezultata za svako od navedenih obračunskih razdoblja prikazane su nadalje u tekstu u dva zasebna grafikona.

Za obračunsko razdoblje 2016. godine prosječna *veličina društva* je bila 20,27 sa standardnom devijacijom od 1,63, a za 2017. godinu je bio 20,25 sa standardnom devijacijom od 1,66. Za varijablu *zaduženosti* u obračunskom razdoblju 2016. godine prosječan rezultat je bio 0,54 sa standardnom devijacijom od 0,31, a za 2017. godinu prosječan rezultat je bio 0,53 sa standardnom devijacijom od 0,36. Za varijablu *revizorski trud* u obračunskim razdobljima 2016. i 2017. godine prosječan rezultat je bio 0,20 sa standardnom devijacijom od 0,19. Za varijablu *apsolutan iznos obračunskih kategorija* u obračunskom razdoblju 2016. godine prosječan rezultat je bio -0,04 sa standardnom devijacijom od 0,08, a za 2017. godinu prosječan rezultat je bio -0,06 sa standardnom devijacijom od 0,12.

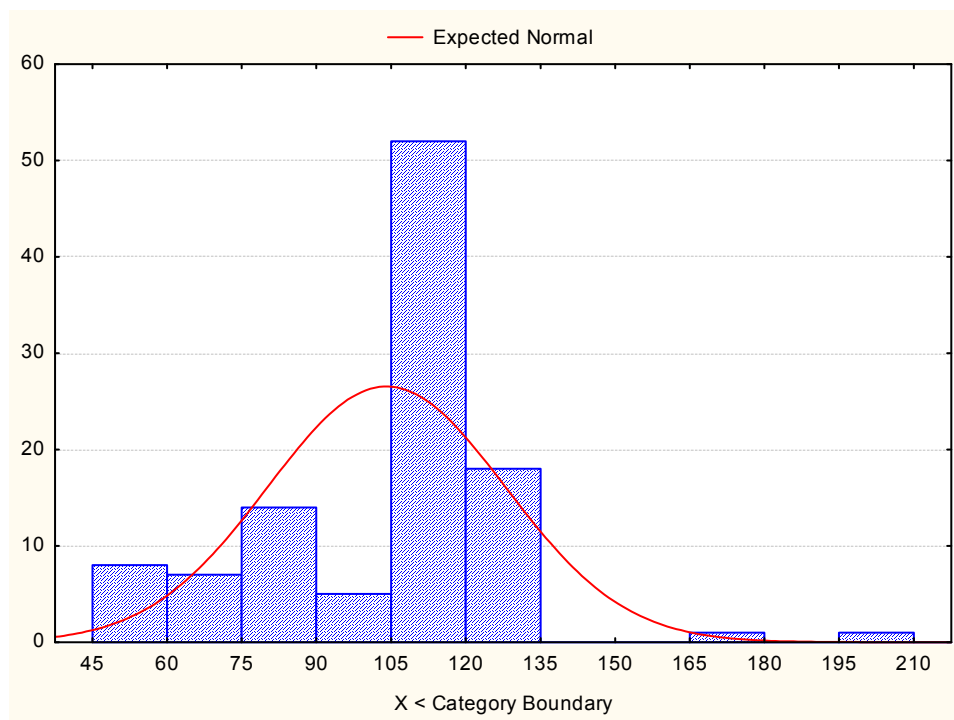
Prikazani rezultati za oba obračunska razdoblja za iste varijable pokazuju vrlo slične rezultate što je i bilo očekivano jer se u stabilnim društvima usvojeni poslovni obrasci i navike ne mijenjaju prečesto i bez osnovanih razloga.

Slika 2: Distribucija pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća 2016. (broj dana)

Izvor: Izrada autorice

Distribucija rezultata broja dana do objavljivanja revizorskog izvješća za 2016. godinu pokazuje kako nakon određenog vremena latencije po svršetku obračunskog razdoblja broj objavljenih izvješća brzo raste i objavljivanje izvješća kulminira u razdoblju od oko 100 do 110 dana po svršetku obračunskog razdoblja, što pokazuje i prosječna vrijednost od 105,13 dana. Nakon toga, broj objavljenih izvješća brzo opada i kasnije se objavljuje tek vrlo mali broj izvješća.

Slika 3: Distribucija pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća 2017. (broj dana)

Izvor: Izrada autorice

Distribucija rezultata broja dana do objavljivanja revizorskog izvješća za 2017. godinu pokazuje kako nakon određenog vremena latencije po svršetku obračunskog razdoblja broj objavljenih izvješća pomalo raste i potom objavljivanje izvješća kulminira u razdoblju od oko 100 do 110 dana po svršetku obračunskog razdoblja, što pokazuje i prosječna vrijednost od 104,08 dana. Nakon toga, broj objavljenih izvješća opada i kasnije se objavljuje tek vrlo mali broj izvješća.

Opravdano je pretpostaviti je kako se kasno ili vrlo kasno po svršetku obračunskog razdoblja objavljuju izvješća samo u društvima u kojima ima više različitih problema u poslovanju tijekom obračunskog razdoblja ili su pak ta društva relativno mlada s neustrojenim poslovnim procesima pa revizori nemaju mogućnost 'laganog' korištenja potrebnih podataka.

Tablica 5: Deskriptivna statistika kategorijskih varijabli

2016. Revizorsko mišljenje				
Kategorija	Frekvencija	Kumulativna frekvencija	Postotak (%)	Kumulativni postotak (%)
Pozitivno mišljenje	85	85	80,19	80,19
Modificirano mišljenje	21	106	19,81	100,00
2017. Revizorsko mišljenje				
Pozitivno mišljenje	80	80	75,47	75,47
Modificirano mišljenje	25	105	23,58	99,06
2016. Veličina revizorskog društva				
Kategorija	Frekvencija	Kumulativna frekvencija	Postotak (%)	Kumulativni postotak (%)
Velika RD	53	53	50,00	50,00
Ostala RD	53	106	50,00	100,00
2017. Veličina revizorskog društva				
Velika RD	50	50	47,17	47,17
Ostala RD	56	106	52,83	100,00
2016. Ključna revizorska pitanja (0 - nema pitanja, 1 - ima istaknutih pitanja)				
Kategorija	Frekvencija	Kumulativna frekvencija	Postotak (%)	Kumulativni postotak (%)
Nema	22	22	20,75	20,75
Ima	84	106	79,25	100,00
2017. Ključna revizorska pitanja (0 - nema pitanja, 1 - ima istaknutih pitanja)				
Nema	9	9	8,49	8,49
Ima	96	105	90,57	99,06
2016. Ključna revizorska pitanja (broj istaknutih pitanja)				
Kategorija	Frekvencija	Kumulativna frekvencija	Postotak (%)	Kumulativni postotak (%)
0	22	22	20,75	20,75
1	32	54	30,19	50,94
2	34	88	32,08	83,02
3 ili više	14	102	13,21	96,23
2017. Ključna revizorska pitanja (broj istaknutih pitanja)				
0	9	9	8,49	8,49
1	56	65	52,83	61,32
2	29	94	27,36	88,68
3 ili više	11	105	10,38	99,06
2016. Revizorski odbor - konstruiran				
Kategorija	Frekvencija	Kumulativna frekvencija	Postotak (%)	Kumulativni postotak (%)
Ne	23	23	21,70	21,70
Da	67	90	63,21	84,91
2017. Revizorski odbor - konstruiran				
Ne	15	15	14,15	14,15
Da	78	93	73,58	87,74

Izvor: Izrada autorice

Za obračunsko razdoblje 2016. godine *revizorsko mišljenje* je bilo *pozitivno* za 80,19% društava, a za 2017. godinu je bilo *pozitivno* za 75,47% društava. Za obračunsko razdoblje 2016. godine *velika revizorska društva (Deloitte, E&Y, KPMG ili PWC)* su napravila izvješća za 50,0% analiziranih društava, a za 2017. godinu su napravila izvješća za 47,17% društava. Za obračunsko razdoblje 2016. godine *ključna revizorska pitanja* nisu istaknuta u 20,75% izvješća, a za 2017. godinu nisu istaknuta u samo 8,49% izvješća. Pri tome je postotak broja istaknutih ključnih revizorskih pitanja u izvješćima za 2016. godinu bio 30,19% za 1 istaknuto pitanje, 32,08% za 2 istaknuta pitanja, a 13,21% za 3 ili više istaknutih pitanja. U izvješćima za 2017. godinu bilo 52,83% za 1 istaknuto pitanje, 27,36% za 2 istaknuta pitanja, a 10,38% za 3 ili više istaknutih pitanja. Za obračunsko razdoblje 2016. godine *revizorski odbor* je bio konstruiran u 63,21% analiziranih društava, a za 2017. godinu je bio konstruiran u 73,58% društava.

Prikazani rezultati za oba obračunska razdoblja za iste varijable pokazuju slične rezultate. Interesantan je i pozitivan nalaz o porastu postotka konstruiranih *revizijskih odbora* između dvije analizirana obračunska razdoblja (sa 63,21% u 2016., na 73,58% u 2017.) što pokazuje kako društva teže unaprijediti svoju poslovanje konstruiranjem i uvođenjem *revizijskih odbora* u rad društva. U radu Šimović (2014) u kojem je analizirano obračunsko razdoblje 2012. godine postotak konstruiranih *revizijskih odbora* iznosio je 55,30%.

Za inicijalnu provjeru prve hipoteze korišten je statistički postupak testiranja razlika između nezavisnih uzoraka (t-test) na varijabli *pravovremenosti revizorskog izvješća* (broj dana od svršetka obračunskog razdoblja do dana objavljivanja izvješća), analiza je napravljena zasebno sa svako obračunsko razdoblje (za 2016. i 2017. godinu), a rezultati su prikazani u slijedećoj tablici.

Tablica 6: Razlike pravovremenosti revizijskog izvješća po veličini revizorskog društva

Obračunsko razdoblje	Revizorska društva				t-test koeficijent	p=
	Velika (Deloitte, E&Y, KPMG, PWC)		Ostala			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	97,92	26,45	112,34	35,23	2,38*	0,019
2017.	101,36	26,74	107,14	20,07	1,25	0,22

LEGENDA: p= – razina statističke značajnosti koeficijenta; * – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,05$.

Izvor: Izrada autorice

Za obračunsko razdoblje 2016. godine utvrđeno je kako je *veličina revizorskog društva* značajno ($p=0,02$) doprinosi pravovremenosti objave revizorskog izvješća, pri čemu su ona društva kojima je netko od 'velike četvorke' priredio izvješće imala objavu istog u prosjeku od 97,92 dana, a ona koja su izvješća radila kod ostalih su imalo prosječno 112,34 dana do objave izvješća. Za 2017. godinu je utvrđeno kako *veličina revizorskog društva* ne doprinosi ($p=0,22$) pravovremenosti objave revizorskog izvješća iako je pravovremenost i u ovom slučaju nešto bolja kod velikih revizorskih društava.

Za inicijalnu provjeru druge hipoteze korišten je statistički postupak testiranja razlika između nezavisnih uzoraka (t-test i jednosmjerna analiza varijance) na varijabli *pravovremenosti revizorskog izvješća*, analiza je napravljena zasebno sa svako obračunsko razdoblje (za 2016. i 2017. godinu), a rezultati su prikazani u slijedeće dvije tablice.

Tablica 7: Razlike pravovremenosti revizijskog izvješća po mišljenju revizora

Obračunsko razdoblje	Mišljenje revizora				t-test koeficijent	p=
	Pozitivno		Modificirano			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	99,96	23,75	126,05	48,79	3,54***	0,001
2017.	99,33	22,41	115,56	16,29	3,35***	0,001

LEGENDA: p= – razina statističke značajnosti koeficijenta; *** – statistički značajan koeficijent na razini $p<0,001$.

Izvor: Izrada autorice

Za oba obračunska razdoblja (2016. i 2017. godina) utvrđeno je kako je *pozitivno mišljenje revizora* značajno doprinosi pravovremenosti objave revizorskog izvješća ($p=0,001$; $p=0,001$).

Oni koji su od revizorskog društva dobili *pozitivno izvješće*, izvješće im je objavljeno u prosjeku u manje od 100 dana od obračunskog razdoblja, dok su oni koji su dobili u izvješću *modificirano mišljenje* objavili svoje izvješće u prosjeku višem od 115 dana od obračunskog razdoblja (115,56; 126,05).

Tablica 8: Razlike pravovremenosti revizijskog izvješća po isticanju ključnih rev. pitanja

Obračunsko razdoblje	Ključna revizorska pitanja				t-test koeficijent	p=
	Nema pitanja		Ima istaknutih pitanja			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	105,27	21,18	105,10	34,19	0,02	0,98
2017.	109,11	10,47	102,64	22,90	0,84	0,40

LEGENDA: p= – razina statističke značajnosti koeficijenta.

Izvor: Izrada autorice

Između društava kojima su u izvješću istaknuta ključna revizorska pitanja i onih društava kojima nisu istaknuta pitanja nema značajne razlike u pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća u oba analizirana obračunska razdoblja. Napravljena je i dodatna analiza varijance po istaknutim pitanjima i to tako da su sav društva podijeljene u skupine na osnovu apsolutnog broja pitanja istaknutih u njihovim revizorskim izvješćima.

Tablica 9: Analiza varijance pravovremenosti rev. izvješća po broju istaknutih pitanja

Obračunsko razdoblje	Broj ključnih revizorskih pitanja								F	p=
	0 N=22		1 N=32		2 N=34		3 i više N=18			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	105,27	21,18	99,03	22,52	108,21	29,54	110,00	54,54	0,63	0,60
Obračunsko razdoblje	0 N=9		1 N=56		2 N=29		3 i više N=11		F	p=
2017.	109,11	10,47	104,41	21,74	101,34	23,81	97,00	27,17	0,62	0,61

LEGENDA: N – broj društava; F – koeficijent analize varijance; p= – razina statističke značajnosti koeficijenta.

Izvor: Izrada autorice

Kao i u prethodnoj analizi razlika, između skupina društava kojima su u izvješću istaknut različit broj ključnih revizorska pitanja nema značajne razlike u pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća za oba analizirana obračunska razdoblja.

Za inicijalnu provjeru treće hipoteze korišten je statistički postupak testiranja razlika između nezavisnih uzoraka (t-test) na varijabli *pravovremenosti revizorskog izvješća*, analiza je napravljena zasebno sa svako obračunsko razdoblje (za 2016. i 2017. godinu), a rezultati su prikazani u slijedećoj tablici.

Tablica 10: Razlike pravovremenosti reviz. izvješća po ustrojavanju revizijskog odbora

Obračunsko razdoblje	Ustrojavanje revizorskog odbora				t-test koeficijent	p=
	Ne postoji		Postoji			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	113,26	30,49	100,63	33,52	1,59	0,11
2017.	109,53	22,62	100,77	22,86	1,36	0,18

LEGENDA: p= – razina statističke značajnosti koeficijenta.

Izvor: Izrada autorice

Između skupina društava koji su ustrojila revizijski odbor unutar svog i onih društava koja to nisu učinila nema značajne razlike (0,11; 0,18) u pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća u oba analizirana obračunska razdoblja. Ipak, zamjetna je tendencija kako je kod društava koja su ustrojila revizijski odbor nešto kraće razdoblje od svršetka obračunskog razdoblja do objavljivanja revizorskog izvješća (u prosjeku, približno 13 i 9 dana razlike), ali te razlike nisu 'dosegle' razinu statističke značajnosti.

Za inicijalnu provjeru četvrte hipoteze korišten je statistički postupak utvrđivanja povezanosti (*Pearsonov koeficijent korelacije*) varijabli kao i testiranja razlika između nezavisnih uzoraka (t-test) na varijabli *pravovremenosti revizorskog izvješća*, analiza je napravljena zasebno sa svako obračunsko razdoblje (za 2016. i 2017. godinu), a rezultati su prikazani u slijedećoj tablici.

Tablica 11: Povezanost profitabilnosti i pravovremenosti revizorskog izvješća

Pravovremenost revizorskog izvješća	Profitabilnost
2016.	-0,20*
2017.	-0,15

LEGENDA: * – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,05$.

Izvor: Izrada autorice

Profitabilnost društva izražena je kao koeficijent razmjernog odnosa između neta i pasive društva, te su u početku utvrđene moguće povezanosti varijable *profitabilnost* s varijablom *pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća* izračunom *Pearsonovog koeficijenta korelacije*. Za obračunsko razdoblje 2016. godine utvrđena je značajna, negativna i niska povezanost (-0,20) između dvaju varijabli koja objašnjava ukupna 4% zajedničke varijance obaju varijabli. Za drugo obračunsko razdoblje 2017. godine nije utvrđena značajna

povezanost. Budući da ovaj izračun ne oslikava odnos dvaju varijabli dovoljno jasno, napravljena je kategorizacija svih društava u skupine na temelju izraženosti njihovih koeficijenata *profitabilnosti* za svako obračunsko razdoblje zasebno. Način i granične vrijednosti na temelju kojih su društva kategorizirana prikazane su u slijedećoj tablici.

Tablica 12: Kategorizacija društava po stupnju *profitabilnosti*

Profitabilnost (Ln Profitabilnost)	KATEGORIJA
do -0,00	1
+0,00 do +0,03	2
+0,04 i više	3

Izvor: Izrada autorice

Nakon kategorizacije svih društava u tri različite skupine po stupnju *profitabilnosti* društva, napravljena je analiza varijance *pravovremenosti objavljivanja* revizorskog izvješća između tri skupine društava.

Tablica 13: Analiza pravovremenosti reviz. izvješća po stupnju *profitabilnosti* društva

Obračunsko razdoblje	Kategorije <i>profitabilnosti</i> društva						F	p=
	1 N=27		2 N=54		3 N=25			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	124,63	40,85	104,39	23,81	85,68	23,50	11,74***	0,000
Obračunsko razdoblje	1 N=25		2 N=49		3 N=32		F	p=
2017.	114,92	23,82	102,29	23,14	98,38	23,06	3,81*	0,025

LEGENDA: N – broj društava; F – koeficijent analize varijance; p= – razina statističke značajnosti koeficijenta; * – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,05$; *** – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,001$.

Izvor: Izrada autorice

Za oba obračunska razdoblja utvrđeno je kako različit stupanj profitabilnosti društva značajno utječe na *pravovremenost objavljivanja* revizorskog izvješća ($p=0,000$; $p=0,025$). Ona društva koja su imala najviši stupanj profitabilnosti (skupina 3.) u prosjeku su objavila svoja izvješća u manje od 100 dana nakon svršetka obračunskog razdoblja (85,68; te 98,38 dana), ona društva sa srednjim stupnjem profitabilnosti (skupina 2.) u prosjeku su objavila svoja izvješća u razdoblju od 100 do 105 dana nakon svršetka obračunskog razdoblja (104,39; 102,29 dana). Skupina društava s negativnim koeficijentom profitabilnosti, 'niske' profitabilnosti (skupina 1.) u prosjeku su objavila svoja izvješća u razdoblju tek nakon 115 i više dana nakon svršetka obračunskog razdoblja (124,63; te 114,92 dana).

Za inicijalnu provjeru pete hipoteze korišten je statistički postupak utvrđivanja povezanosti (*Pearsonov koeficijent korelacije*) varijabli kao i testiranja razlika između nezavisnih uzoraka (ANOVA) na varijabli *pravovremenosti revizorskog izvješća*, analiza je napravljena zasebno sa svako obračunsko razdoblje (za 2016. i 2017. godinu), a rezultati su prikazani u slijedećim tablicama.

Tablica 14: Povezanost pravovremenosti revizorskog izvješća i ostalih varijabli

Pravovremenost revizorskog izvješća	Zaduženost	Revizijski trud	Apsolutni iznos obračunskih kategorija
2016.	0,22*	0,03	0,00
2017.	0,37*	0,11	-0,16

LEGENDA: * – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,05$.

Izvor: Izrada autorice

Za oba obračunska razdoblja, 2016. i 2017. godine, utvrđene su značajne, pozitivne i niske povezanosti (0,22; 0,37) između varijable *zaduženosti* i varijable *pravovremenosti revizorskog izvješća* kojima se objašnjava približno od 5% do 14% zajedničke varijance obaju varijabli. S druge dvije analizirane varijable (*revizijski trud*; *apsolutni iznos obračunskih kategorija*) nisu utvrđene značajne povezanosti s varijablom *pravovremenosti revizorskog izvješća* za oba obračunska razdoblja. Budući da izračun koeficijenata povezanosti ne oslikava odnos dvaju varijabli (*zaduženosti* i *pravovremenosti*) dovoljno jasno, napravljena je kategorizacija svih društava u skupine na temelju izraženosti njihovih koeficijenata *zaduženosti* za svako obračunsko razdoblje zasebno. Način i granične vrijednosti na temelju kojih su društva kategorizirana prikazane su u slijedećoj tablici.

Tablica 15: Kategorizacija društava po stupnju zaduženosti

Zaduženost (vrijednost)	KATEGORIJA
0,00 do 0,29	1
0,30 do 0,59	2
0,60 do 0,84	3
0,85 i više	4

Izvor: Izrada autorice

Nakon kategorizacije svih društava u četiri različite skupine po stupnju *zaduženosti* društva, napravljena je analiza varijance *pravovremenosti objavljivanja* revizorskog izvješća između četiri odvojene skupine društava.

Tablica 16: Analiza varijance pravovremenosti rev. izvješća po stupnju zaduženosti

Obračunsko razdoblje	Kategorije stupnja zaduženosti								F	p=
	1 N=22		2 N=45		3 N=19		4 N=20			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	96,05	22,80	105,20	39,91	109,74	25,92	110,60	23,54	0,92	0,43
Obračunsko razdoblje	1 N=25		2 N=46		3 N=18		4 N=17		F	p=
2017.	100,80	22,23	103,20	19,33	107,17	26,21	108,06	34,32	0,43	0,73

LEGENDA: N – broj društava; F – koeficijent analize varijance; p= – razina statističke značajnosti koeficijenta.

Izvor: Izrada autorice

Za oba obračunska razdoblja utvrđeno je kako različit stupanj *zaduženosti* društva ne utječe značajno na *pravovremenost objavljivanja* revizorskog izvješća ($p=0,43$; $p=0,73$). Tendencija 'porasta' varijable *pravovremenosti revizorskog izvješća* (prosječnog broja dana do objavljivanja izvješća) jest zamjetna, ali nije statistički značajna (primjerice, za 2016. godinu: 96,05; 105,20; 109,74; 110,60).

Budući da je varijabla *veličina društva* definirana i korištena u obliku *logaritma* ukupne imovine društva, napravljena je kategorizacija svih društava u 5 skupina na temelju izraženosti 'koeficijenata' *veličine društva* za svako obračunsko razdoblje zasebno. Način i granične vrijednosti na temelju kojih su društva kategorizirana prikazane su u slijedećoj tablici. Na kraju, za inicijalnu provjeru pete hipoteze korišteni su statistički postupci testiranja razlika između nezavisnih uzoraka (jednosmjerna ANOVA, te poslije i Scheffe *post-hoc* test razlika) na varijabli *pravovremenosti revizorskog izvješća*, a analiza je napravljena zasebno sa svako obračunsko razdoblje (za 2016. i 2017. godinu) te su rezultati prikazani u slijedećim tablicama.

Tablica 17: Kategorizacija društava po stupnju veličine društva

Veličina društva (Ln Ukupna imovina)	KATEGORIJA
do 18,99	1
19,00 do 19,99	2
20,00 do 20,99	3
21,00 do 21,99	4
22,00 i više	5

Izvor: Izrada autorice

Nakon kategorizacije svih društava u pet različitih skupina po stupnju *veličine društva*, napravljena je analiza varijance *pravovremenosti objavljivanja* revizorskog izvješća između tih pet skupina društava.

Tablica 18: Analiza varijance pravovremenosti rev. izvješća po stupnju *veličine društva*

Obračunsko razdoblje	Veličina društva										F	p=
	1 N=19		2 N=29		3 N=26		4 N=20		5 N=12			
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2016.	120,79	47,80	107,28	22,96	105,27	22,77	106,20	26,25	73,08	25,87	4,85***	0,001
Obračunsko razdoblje	1 N=20		2 N=29		3 N=32		4 N=14		5 N=11		F	p=
	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija		
2017.	110,55	25,63	105,31	18,18	108,09	23,15	100,86	25,54	81,55	24,48	3,41*	0,012

LEGENDA: N – broj društava; F – koeficijent analize varijance; p= – razina statističke značajnosti koeficijenta; * – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,05$; *** – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,001$.

Izvor: Izrada autorice

Za oba obračunska razdoblja utvrđeno je kako stupanj *veličine društva* značajno utječe na *pravovremenost objavljivanja* revizorskog izvješća ($p=0,001$; $p=0,012$). Skupina najvećih društava (skupina 5.) u prosjeku su objavili svoje izvješće 'najbrže' nakon svršetka obračunskog razdoblja (73,08; te 81,55 dana) u odnosu na sve druge skupine. Ostale četiri skupine društava s nižim stupnjevima *veličine društva* imaju zamjetno slične prosječne vrijednosti *pravovremenost objavljivanja* revizorskog izvješća, a najmanje velika društva od njih imaju najvišu izraženu vrijednost (120,79; 110,55 dana). Budući da ukupne i značajne F vrijednosti analize varijance ($F=4,85$; $F=3,41$) za oba obračunska razdoblja ne pokazuju dovoljno jasno i precizno moguće razlike između pojedinih skupina društava s različitim izraženim stupnjem *veličine društva*, primijenjen je dodatni *post-hoc* Scheffeov test razlika za precizno utvrđivanje razlika između svake pojedine skupine društava za svako analizirano obračunsko razdoblje zasebno.

Tablica 19: Test razlika pravovremenosti skupina po stupnju *veličine društva* 2016.[§]

Stupanj veličine društva	1	2	3	4	5
1		0,67	0,56	0,67	0,002**
2	0,67		1,00	1,00	0,030*
3	0,56	1,00		1,00	0,054
4	0,67	1,00	1,00		0,061
5	0,002**	0,030*	0,054	0,061	

LEGENDA: [§] - prikazani su samo koeficijenti statističke značajnosti Scheffeovog testa razlika; * – koeficijent je značajan na razini $p < 0,05$; ** – koeficijent je značajan na razini $p < 0,01$.

Izvor: Izrada autorice

Primijenjenim *post-hoc* Scheffeovim testom razlika za obračunsko razdoblje 2016. godine, utvrđene su statistički značajne razlike između skupine društava najvišeg stupnja *veličine društva* (skupina 5.) i dvaju skupina društava s najnižim stupnjem *veličine društva* (skupine 1. i 2.) po *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća. Također, zamjetne su razlike iste skupine najvećih društava sa skupinama društava koje imaju više stupnjeve *veličine društva* (skupine 3. i 4.), ali one nisu dosegle razinu statističke značajnosti ($p=0,054$; $p=0,061$) iako se nalaze vrlo blizu granične vrijednosti od 5%. Izuzev prethodno navedenih, sve ostale analizirane razlike između skupina s različitim stupnjevima *veličine društva* nisu dosegle razine statističke značajnosti.

Tablica 20: Test razlika pravovremenosti skupina po stupnju *veličine društva* 2017.^s

Stupanj veličine društva	1	2	3	4	5
1		0,96	1,00	0,83	0,027*
2	0,96		0,99	0,99	0,08
3	1,00	0,99		0,91	0,032*
4	0,83	0,99	0,91		0,36
5	0,027*	0,08	0,032*	0,36	

LEGENDA: ^s - prikazani su koeficijenti statističke značajnosti Scheffeovog testa razlika; * – koeficijent je značajan na razini $p<0,05$.

Izvor: Izrada autorice

Primijenjenim *post-hoc* Scheffeovim testom razlika za obračunsko razdoblje 2017. godine, utvrđene su statistički značajne razlike između skupine društava najvišeg stupnja *veličine društva* (skupina 5.) i dvaju skupina društava s različitim stupnjem *veličine društva* (skupine 1. i 3.) po *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća. Također, zamjetne je i razlika iste skupine najvećih društava sa skupinom društava koje imaju niži stupanj *veličine društva* (skupina 3.), ali ona nije dosegla razinu statističke značajnosti ($p=0,08$) iako se nalazi blizu granične vrijednosti od 5%. Izuzev prethodno navedenih, sve ostale analizirane razlike između skupina s različitim stupnjevima *veličine društva* nisu dosegle razine statističke značajnosti.

Prethodno, smjer utjecaja *veličine društva* nije bio jasno definiran jer se je s jedne strane pretpostavljalo kako su velika poduzeća u pravilu kompleksnija što bi moglo utjecati na produženje izvještajnog razdoblja, a s druge strane se pretpostavljalo kako ona ujedno imaju kvalitetni sustav internih kontrola i kvalitetno korporativno upravljanje što bi moglo 'umanjiti' vrijeme izdavanja revizorskog izvješća. Provedbom ovih analiza jasno je utvrđen smjer utjecaja *veličine društva* na *pravovremenost* objavljivanja revizorskog izvješća. Najveća

društva imaju izgrađene kvalitetne sustave internih kontrola te kvalitetne sustave korporativnog upravljanje čime ona značajno doprinose skraćanju vremena izdavanja revizorskog izvješća, tj. *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća.

Na kraju, za oba analizirana obračunska razdoblja, 2016. i 2017. godinu, primijenjena je višestruka regresijska analiza kojom se završno provjeravaju postavljene hipoteze, te se utvrđuje kako ukupan doprinos skupa 'prediktorskih' i nezavisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća, tako i parcijalan pojedinih neovisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća uz istodobno isključivanja utjecaja drugih i s navedenom prediktorskom varijablom međusobno povezanih varijabli.

Rezultati višestruke regresijske analize koji uključuju i regresijske koeficijente varijabli i 'jednadžbu' utjecaja čitavog skupa 'prediktorskih' i nezavisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća, prikazana je u sljedećoj tablici.

Tablica 21: Utjecaj skupa nezavisnih varijabli na pravovremenost revizor. izvješćivanja

Nezavisne varijable	Pravovremenost revizorskog izvješćivanja							
	2016.				2017.			
	BETA	t-statistika	p=	VIF	BETA	t-statistika	p=	VIF
Konstanta (eng. intercept)	-	11,04	0,000	-	-	12,11	0,00	-
Mišljenje revizora	0,16	1,44	0,15	1,13	0,21	1,80	0,075	1,31
Veličina revizorskog društva	-0,02	-0,19	0,85	1,52	-0,03	-0,29	0,77	1,12
Istaknutost ključnih rev. pitanja	0,16	1,39	0,17	1,34	-0,02	-0,23	0,82	1,06
Revizijski odbor	-0,08	-0,71	0,49	1,13	-0,05	-0,43	0,67	1,09
Veličina društva	-0,38	-2,79**	0,007	1,82	-0,23	-1,70	0,094	1,70
Profitabilnost društva	-0,19	-1,14	0,26	2,71	-0,30	-1,43	0,16	4,32
Zaduženost društva	0,15	1,14	0,26	1,57	0,07	0,55	0,59	1,59
Revizijski trud	0,02	0,21	0,84	1,31	0,09	0,79	0,43	1,25
Apsol. iznos obračunskih kategorija	0,24	1,57	0,12	2,32	0,38	1,92	0,059	3,72

R	0,52	0,49
R²	0,27	0,24
Prilagođeni R²	0,18	0,15
SPP	0,27	0,23
F (9,71)/ (9,73)	2,93**	2,54*
p=	0,005	0,013

LEGENDA: BETA – regresijski koeficijent; R – koeficijent višestruke korelacije; R2 – koeficijent determinacije; Prilagođeni R2 – prilagođeni koeficijent višestruke determinacije; F – koeficijent značajnosti višestruke regresije; p= – razina koeficijenta značajnosti višestruke regresije; SPP – standardna pogreška procjene; * – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,05$; ** – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,01$; *** – statistički značajan koeficijent na razini $p < 0,001$.

Izvor: Autorica

Utvrđen je značajan ukupni utjecaj skupa 'prediktorskih' i neovisnih varijabli na zavisnu varijablu *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća na uzorku analiziranih društava u svakom od dva analizirana obračunska razdoblja (2016. godina: $F=2,93$, $p=0,005$; 2017. godina: $F=2,54$, $p=0,013$). Veličina značajnog ukupnog utjecaja određena je izraženošću *koeficijenata višestruke regresije* (2016. godina: $R=0,52$; 2017. godina: $R=0,49$) čime se objašnjava ukupno 27% (2016.) i 24% (2017.) varijance zavisne varijable *pravovremenosti* objavljivanja revizorskog izvješća, što pokazuje srednje jaku pozitivnu vezu između zavisne i nezavisnih varijabli. Što se tiče varijabli prediktorskog skupa koje značajno parcijalno doprinose utjecanju na kriterijsku varijablu najznačajnija je varijabla *veličina društva* koja se pokazala i jedinom značajnom u obračunskom razdoblju 2016. godine ($Beta= -0,38$, $p= 0,002$), dok su tri varijable značajne na razini značajnosti od 10 % u obračunskom razdoblju 2017. godine: *apsolutni iznos obračunskih kategorija* ($Beta= 0,38$, $p= 0,059$), *mišljenje revizora* ($Beta= 0,21$, $p= 0,075$), te *veličina društva* ($Beta= -0,23$, $p= 0,094$).

Ovaj je nalaz dodatno potvrdio prethodno navedeni nalaz o značajnosti utjecaja varijable *veličine društva* na *pravovremenost* objavljivanja revizorskog izvješća. Za one dvije varijable koje su prethodno primijenjenim univarijatnim statističkim postupcima utvrđene kao značajne za *pravovremenost* objavljivanja revizorskog izvješća (*mišljenje revizora* i *profitabilnosti društva*) u ovom su prediktorskom skupu varijabli utvrđeno je kako nisu pokazale identičnu 'snagu' svog utjecaja jer nemaju statistički značajan parcijalan doprinos (izuzev djelomično varijable *mišljenje revizora* u 2017. godini: $p= 0,075$). Ovaj nalaz višestruke regresijske analize nije suprotan ili neskladan nalazima prethodno poduzetih univarijatnih analiza jer se u njima analizira mogući utjecaj samo jedne jedine varijable na zavisnu varijablu neovisno od ostalih mogućih utjecaja drugih varijabli. Međutim, u postupku višestruke regresijske analize

analizira se utjecaj čitavog skupa prediktorskih varijabli uz istodobno utvrđivanje parcijalnog doprinosa pojedine prediktorske varijable na zavisnu varijablu uz isključivanje utjecaja drugih prediktorskih varijabli.

Na kraju, preporuča se nastaviti daljnja istraživanja utjecaja korištenog prediktorskog skupa varijabli (kao i drugih varijabli) na *pravovremenost* objavljivanja revizorskog izvješća jer su poslovna djelovanja društava podložna dinamičnim, aktivnim i stalnim procesima u kojem se promjene planiraju, poduzimaju i očekuju s ciljem podizanja ukupne kvalitete rada i ostvarivanja boljih financijskih rezultata.

5.6. Zaključak istraživanja

Sukladno postavljenim istraživačkim ciljevima, nakon provjere svih hipoteza u inicijalnom (univarijatni statistički postupci) i finalnom dijelu (višestruka regresijska analiza) utvrđeni su sljedeći zaključci empirijskog istraživanja:

- Analizirajući pravovremenost objavljivanja revizorskih izvješća utvrđeno je kako je prosječan broj dana koji je protekao od svršetka obračunskog razdoblja do objave revizorskog izvješća za 2016. godinu je s bio 105,13 dana, a za 2017. godinu 104,08 dana što je sukladno zakonom predviđenim rokovima koji iznose 120, odnosno 180 dana, ovisno je li u pitanju javna objava na Zagrebačkoj burzi ili pak u Registru godišnjih financijskih izvještaja.
- Istražujući utjecaj čitavog skupa prediktorskih i nezavisnih varijabli na zavisnu varijablu pravovremenosti objavljivanja revizorskih izvješća u obje obračunske godine je utvrđen značajan utjecaj prediktorskog skupa varijabli na zavisnu varijablu. U jednoj obračunskoj godini utvrđen je značajan parcijalan utjecaj jedne varijable, *veliĉine društva*, na zavisnu varijablu, dok je u drugoj obračunskoj godini (2017.) nije utvrđen niti jedan značajan parcijalni utjecaj varijabli na zavisnu varijablu po kriteriju znaĉajnosti od 5%, a utvrđen je parcijalan utjecaj tri varijable po kriteriju znaĉajnosti od 10% (*veliĉina apsolutnog iznosa, mišljenje revizora i veliĉina društva*).
- Univarijatnim statističkim postupcima utvrđeno je:
 - *Vrsta (veliĉina) revizorskog društva* u jednoj obračunskoj godini (2016.) povezana s pravovremenošću objavljivanja revizorskih izvješća, a u drugoj obračunskoj godini (2017.) nije povezana.

- Pozitivno *mišljenje revizora* doprinosi pravovremenosti objavljivanja revizorskih izvješća, a *isticanje ključnih revizorskih pitanja* u izvješću ne utječe na pravovremenost objavljivanja revizorskih izvješća.
- Ustrojavanje *revizijskog odbora* u društvu ne doprinosi značajno pravovremenosti objavljivanja revizorskih izvješća.
- *Profitabilnost* društva je pozitivno povezana s pravovremenošću objavljivanja revizorskih izvješća.
- *Zaduženost, intenzitet revizorskog angažmana (revizijski trud)* i *veličina apsolutnog iznosa* ne doprinose značajno pravovremenosti objavljivanja revizorskih izvješća.
- Utvrđeno je kako je *veličina društva* značajno doprinosi pravovremenosti objavljivanja revizorskih izvješća i to na način da samo skupina vrlo velikih (najveća društva od svih analiziranih) društva imaju značajno kraće vrijeme objavljivanja revizorskih izvješća od ostalih društva.

Uzimajući u obzir kompletne postupke provjere hipoteza, moguće je donijeti prosudbu o prihvatanju/odbacivanju postavljenih hipoteza:

- Hipoteza H1 se *odbacuje*. U sljedećim istraživanjima i na brojnijem uzorku društava se preporuča precizno utvrditi postojanje utjecaja *vrste revizorskog društva* na pravovremenost objave revizorskog izvješća.
- Hipoteza H2 se *odbacuje*. *Isticanje ključnih revizorskih pitanja* ne utječe negativno na pravovremenost objavljivanja revizorskog izvješća, a *modificirano mišljenje* revizora ne utječe značajno na pravovremenost objave revizorskog izvješća. Za varijablu *modificirano mišljenje* se preporuča dodatna utvrđivanja značajnosti utjecaja.
- Hipoteza H3 se *odbacuje* jer je utvrđeno kako *ustrojavanje revizijskog odbora* ne utječe značajno na pravovremenost objavljivanja revizorskog izvješća.
- Hipoteza H4 se *djelomično prihvata* jer je postupku *višestruke regresijske analize* utvrđeno kako nema značajnog parcijalnog utjecaja, a u univarijatnim statističkim postupcima utvrđeno kako različiti stupnjevi *profitabilnosti* značajno doprinose pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća. Za varijablu *profitabilnosti* se preporuča dodatna i precizna utvrđivanja značajnosti utjecaja.
- Hipoteza H5 se *u potpunosti se odbacuje* jer je utvrđeno kako *zaduženost, intenzitet revizorskog angažmana (revizijski trud)* i *veličina apsolutnog iznosa obračunskih kategorija* ne utječu značajno na pravovremenost revizorskog izvješća.

- Hipoteza H6 se *djelomično prihvaća* jer je utvrđeno kako samo određeni stupanj *veličine društva, najveća društva*, utječe na *pravovremenost* revizorskog izvješća.

Usporedba rezultata ovog istraživanja pokazuje kako se razdoblje potrebno za objavljivanje revizorskog izvješća 'skraćuje' od 2012. godine sa 109 dana (Šimović, 2014) na približno 105 i 104 dana u dvjema analiziranim obračunskim godinama. Ovo istraživanje djelomično potvrđuje prethodne nalaze o pozitivnoj povezanosti *profitabilnosti* s pravovremenošću objavljivanja revizorskih izvješća, ali i 'otvara' prostor za daljnja istraživanja 'uvodeći' u skup potencijalno za pravovremenost značajnih varijabli i neke druge varijable: *veličina društva* i *mišljenje revizora*.

6. ZAKLJUČAK

Osnovni cilj provođenja revizije financijskih izvještaja je zaštita interesa vlasnika kapitala, kreditora, potencijalnih investitora, zaposlenika, dobavljača, kupaca i ostalih. Stoga je revizorsko izvješće predstavlja glavni *output* revizije i izvor informacija za korisnike izvještaja, *revizorovo mišljenje* je snažan mehanizam koji signalizira istinitost i točnost tvrdnji.

Prilikom provedbe revizije bitno je voditi računa o temeljnim načelima i standardima revizije. Na upravi je da sastavi financijska izvješća u skladu sa zakonom dok je na revizoru da ocijeni dokaze i da omogući razumno uvjerenje kako izvještaji daju istinit i fer prikaz poslovanja. Bitna značajka svakog izvještaja je da je kvalitetan, usporediv, provjerljiv, razuman i pravovremen. Javna dostupnost i transparentnost izvještaja je uređena *Zakonom o tržištu kapitala* uz rok za javnu objavu 4 mjeseca (120 dana) od kraja obračunskog razdoblja za poduzeća listana na burzi i 6 mjeseci (180 dana) za ostala društva.

Razni korporativni skandali i financijska kriza poljuljali su povjerenje korisnika u revidirane financijske izvještaje. Od revizora i poduzeća traži se veća transparentnost, a ujedno i time i veća odgovornost revizora.

Kvalitetno korporativno upravljanje je jedan od mehanizama koji u suvremenom svijetu pridonosi kvalitetnijem izvještavanju kako obaveznom tako i dobrovoljnom. Temeljna načela *Kodeksa korporativnog upravljanja* podrazumijevaju transparentnost, postupke rada uprave i nadzornog odbora, izbjegavanje sukoba interesa relevantnih osoba (članova uprave, nadzornog odbora, višeg rukovodstva), uspostavljanje učinkovite unutarnje kontrole i učinkovitog sustava odgovornosti

U empirijskom dijelu rada pokušali smo utvrditi vezu između pravovremenosti revizorskog izvješća i neovisnih varijabli za 2016. i 2017. godinu te smo odabrali 106 poduzeća u uzorak. Prosječno vrijeme potrebno za reviziju financijskih izvještaja u obje godine iznosilo je približno 105 dana (2016. godine 105,13 dana; 2017. godine 104,08 dana) što je slično kao u prethodnom istraživanju iz 2012. godine kada je iznosilo *cca* 109 dana (Šimović, 2014).

U prethodnom istraživanju (Šimović, 2014) jedini statistički značajan parametar bila je *profitabilnost* koja je kao nezavisna varijabla pozitivno utjecala na pravovremenost revizorskog izvješća. U ovom istraživanju djelomično je potvrđen je isti nalaz, ali uz to su utvrđene još dvije 'interesantne' determinante: *veličina društva* (samo *najveća društva* najranije objavljuju svoja revizorska izvješća) je utvrđena značajnom i multivarijatnoj i u univarijatnoj analizi, dok je *mišljenje revizora* utvrđena značajnom samo u univarijatnoj analizi (pozitivno mišljenje značajno doprinosi skraćenju pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća).

Determinante *vrsta revizorskog društva*, *istaknutost ključnih revizorskih pitanja*, *revizijski odbor*, *zaduženost*, *intenzitet revizorskog angažmana* i *veličina apsolutnog iznosa* nisu bili statistički značajni u ovom istraživanju.

LITERATURA:

1. Abbott, L. J., Parker S. and Peters G. F. (2012): Internal Audit Assistance and External Audit Timeliness, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31 (4), str. 3-20.
2. Abernathy, J. L., Barnes, M., Stefaniak, C., & Weishbarth, A. (2017): An International Perspective on Audit Report Lag: A Synthesis of the Literature and Opportunities for Future Research, *International Journal of Auditing*, 21 (1), str. 100-127.
3. Ahmad, M., Mohamed, H., Nelson, S.P. (2015): The association between industry specialist auditor and financial reporting timeliness- post MFRS period, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 219, str. 55-62.
4. Ashton, R. H., Willingham, J. J. and Elliott, R. K. (1987): An empirical analysis of audit delay, *Journal of Accounting Research*, 25 (2), str. 275-292.
5. Azzopardi, J. (2012): The management of risks in the statutory audit of Maltese commercial banks, Dissertation, [Internet], raspoloživo na: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/5251>, [01.06.2019.]
6. Bagshow, K. (2013): *Audit and Assurance Essentials for Professional Accountancy Exams*, Wiley.
7. Bamber, E. M., Bamber, L. S. & Schoderbek, M. P. (1993): Audit structure and other determinants of audit report lag: An empirical analysis, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 12 (1), str. 1-23.
8. Bassegy, E., Dada, E.T., Adejompe, A. (2018): Effects of Materiality Concept on Auditing Practices and Decision Making, [Internet], raspoloživo na: <https://pdfs.semanticscholar.org/9b93/0e36a131dcc5e3ae3c6b0838a049a7e546cb.pdf>, [01.06.2019.]
9. Belak, V. (2014): *Analiza poslovne uspješnosti, RRiF plus*, Zagreb.
10. Blankley, A.I., Hurtt, D.N. & MacGregor, J.E. (2014): The relationship between audit report lags and future restatements, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (2), str. 27-57.
11. Bonsón-Ponte, E., Escobar-Rodríguez, T., Borrero-Domínguez, C. (2008): Empirical Analysis of Delays in the Signing of Audit Reports in Spain, *International Journal of Auditing*, 12 (2), str. 129-140.
12. Carslaw, C., Kaplan, S. E. (1991): An examination of audit delay: Further evidence from New Zealand, *Accounting and Business Research*, 22 (85), str. 21-32.

13. Chasteen, L., Flaherty, R., O'Connor, M. (1997): *Intermediate Accounting*, Boston, McGraw-Hill.
14. Che-Ahmad, A., Abidin, S. (2009): Audit delay of listed companies: A case of Malaysia, *International business research*, 1 (4), str. 32-39.
15. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO, (2013): About us, [Internet], raspoloživo na: <https://www.coso.org/Pages/default.aspx>, [01.06.2019.].
16. Čular, M. (2017): *Revizija – materijali s vježbi*, Ekonomski fakultet Split.
17. Dunn, J. (1996): *Auditing: theory and practice*, 2nd ed, London: Prentice Hall
18. Đuroković, S. (2009): *Struktura revizorskog izvješća*, Računovodstvo i financije.
19. Eghliaow, S. (2013): *An Empirical Examination of the Determinants of Audit Report Delay in Libya*, Doctoral thesis, [Internet], Victoria University, School of Accounting and Law, Australia, raspoloživo na: <http://vuir.vu.edu.au/26136/1/Salem%20Mohamed%20Eghlaiow.pdf>, [13.02.2018.].
20. Filipović, I. (2009): *Osnove revizije*, Ekonomski fakultet Split, Split.
21. Financijska agencija (FINA), (2018): *Registar godišnjih financijskih izvještaja - javna objava*, raspoloživo na: <http://www.fina.hr/Default.aspx>, [12.02.2018.].
22. Glover, S., Hansen, J., & Seidel, T. (2015): *The effect of deadline imposed time pressure on audit quality*, Working paper, [Internet], Brigham Young University, Weber State University and Utah State University, raspoloživo na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abs-tract_id_2-561713, [12.02.2018.].
23. Gulin, D., Grbavac, J., Hladika, M. (2016): *Kvaliteta korporativnog izvještavanja kao pretpostavka transparentnosti poslovnih subjekata*, Zbornik radova, Vol. XXII, str. 166-170.
24. Hoo-Young, L., Geum-Joo, J. (2008): *Determinants of Audit Reporting Lag: Evidence from Korea - An Examination of Auditor-related Factors*, *The Journal of Applied Business Research*, 24 (2), str. 27-44.
25. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. (2018): *Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga*, [Internet], raspoloživo na: <http://www.hanfa.hr/>, [12.02.2018.].
26. Hrvatski institut internih revizora, (2016): *Međunarodni standardi za profesionalno obavljanje interne revizije*, [Internet], raspoloživo na: <https://na.theiia.org/translations/Public-Documents/IPPF-Standards-2017-Croatian.pdf>, [13.02.2018.].

27. Hrvatska revizorska komora, (2018): Međunarodni revizijski standard 705 (izmijenjen) Modifikacije mišljenja u izvješću neovisnog revizora, [Internet], raspoloživo na: [http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/2015%20IAASB%20Handb%20MRevS%20705%20\(izmijenjen\).pdf](http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/2015%20IAASB%20Handb%20MRevS%20705%20(izmijenjen).pdf), [12.02.2018.].
28. Hrvatska revizorska komora, (2018): Hrvatska revizorska komora, raspoloživo na: <http://www.revizorska-komora.hr/>, [12.02.2018.].
29. IFAC, (2018): Handbook of International quality control, auditing, review, other assurance and related services pronouncements, vol 1, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ifac.org/publications-resources/2018-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance>, [01.06.2019.].
30. IASB, (2008): Exposure Draft of An Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: Chapter 1: The Objectives of Financial Reporting, Chapter 2: Qualitative Characteristics and Constraints of Decision-useful Financial Reporting Information, raspoloživo na: http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/ConceptualFramework/EDMay08/Documents/conceptual_framework_exposure_draft.pdf, [12.02.2018.].
31. IFRS Foundation, (2018): List of standards, [Internet], raspoloživo na: <http://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>, [12.02.2018.].
32. Isaković-Dražić, L., Isaković, I. (2017): Objekt i predmet revizije i metode revizije, [Internet], raspoloživo na: https://www.researchgate.net/profile/Ines_Isakovic/publication/317184322_OBJEKT_I_PREDMET_REVIZIJE_I_METODE_REVIZIJE/links/592bbcbb458515e3d46cb68d/OBJEKT-I-PREDMET-REVIZIJE-I-METODE-REVIZIJE.pdf, [01.06.2019.].
33. Iyoha, F.O. (2012): Company attributes and the timeliness of financial reporting in Nigeria. *Business Intelligence Journal*, 5 (1), str. 41-59.
34. Krajačić, D. (2007): *Izvješće neovisnog revizora*, Zagreb, Krajačić -Karl d.o.o.
35. Kumar, P. (2013): *Auditing and assurance* - S.Chand & Company Pvt. Ltd., New Delhi, India, str. 2.
36. Lambert, T. A., Jones, K. L., Brazel, J. F. & Showalter, D. S. (2017): Audit time pressure and earnings quality: An examination of accelerated filings, *Accounting, Organizations and Society*, 58, str. 50-66.
37. Lestari, S.Y., & Nuryatno, M. (2018): Factors Affecting the Audit Delay and Its Impact on Abnormal Return in Indonesia Stock Exchange. *International Journal of Economics and Finance*, 10 (2), str. 48-56.

38. Leventis, S., Weetman, P., Caramanis, C. (2005): Determinant of audit reporting lag: Some evidence from the Athens Stock Exchange. *International Journal of Auditing*, 9 (1), str. 45-58.
39. Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): *Revizija - načela, standardi, postupci*, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
40. Moeller, B. (2009): *Brink's modern internal auditing*, 7th edition, John Wiley & Sons, Inc.
41. Narodne novine, (2007): Odluka o objavljivanju međunarodnih revizijskih standarda, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 28.
42. Narodne novine, (2007): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 107.
43. Narodne novine, (2008, 2009, 2013, 2015, 2016): Zakon o tržištu kapitala, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 88, 146, 74, 159, 18, 110, 123.
44. Narodne novine, (2009, 2010, 2011, 2012, 2013): Međunarodni standardi financijskog izvještavanja, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 136, 8, 18, 27.
45. Narodne novine, (2010): Međunarodni revizijski standardi, Međunarodni standardi kontrole kvalitete i Međunarodne smjernice revizijske prakse, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 49.
46. Narodne novine, (2016): Zakon o računovodstvu, Narodne novine, Zagreb, br. 120/16.
47. Narodne novine, (2017): Zakon o reviziji, [Internet], raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_127_2873.html, [01.06.2019.].
48. Owusu-Ansah, S., Leventis, S. (2006): Timeliness of Corporate Annual Financial Reporting in Greece: A Research Note, *European Accounting Review*, 15 (2), str. 273-287.
49. Pervan, I. (2006): Dobrovoljno financijsko izvješćivanje na Internetu: analiza prakse hrvatskih i slovenskih dioničkih društava koja kotiraju na burzama, [Internet], raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/5226?lang=en>, [13.02.2018].
50. Pickett, K. H. (2011): *The essential handbook of internal auditing*, 2nd edition, John Wiley & Sons, Inc.
51. Pivac, S. (2010): *Statističke metode* (online), [Internet], raspoloživo na: <http://efst.hr/content.php?k=fakultet&p=69&osoba=spivac>, [13.02.2018].

52. Putra, P.G.O.S., Putra, I.M.P.D. (2016): Company Size to Moderate the Influence of Auditor Opinion, Profitability and Debt to Equity Ratio to Audit Delay. *E-Journal of Accounting Udayana University*, 14 (3), str. 2278-2306.
53. Romić, T. (2016.): Analiza učestalosti rotacije revizorskih društava u obavljanju revizije, diplomski rad, Ekonomski fakultet u Splitu.
54. Rozga, A. (2009): Statistika za ekonomiste, Sveučilište u Splitu - Ekonomski fakultet, Split.
55. Saemargani, F.I., & Mustikawati, R.I. (2015). Influence of Company Size, Age of Company, Profitability, Solvency, Cap Size, and Auditor Opinion to Audit delay. *Nominal Journal*, 2 (1), str. 1-15.
56. Sever, S. (2009): Stanje i perspektive financijskog izvještavanja i revizije u kotirajućim poduzećima u Republici Hrvatskoj, [Internet], Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 7 (2), raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/44425?lang=en>, [13.02.2018].
57. Sever-Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012): Revizija: načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
58. Soltani, B. (2009): Auditing: An international approach, 1st edition, Pearson Education Limited.
59. Soltani, B. (2010): Revizija - međunarodni pristup, Mate: Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta, Zagreb.
60. Sučić, T. (2016). Kvaliteta financijskog izvještavanja i karakteristike uprave poduzeća, diplomski rad, [Internet], Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, raspoloživo na: <https://repositorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst:409/preview>, [01.06.2019.].
61. Sutaryo, S., Lase, Y. (2015): Auditors characteristics and audit delay: Evidence from Indonesian regional governments, *Corporate Ownership & Control*, 13 (1), str. 66-73.
62. Šimović, M. (2014): Pravovremenost revizorskog izvještavanja, diplomski rad, Ekonomski fakultet, Split.
63. Tipurić, D. (2006): Nadzorni odbor i korporativno upravljanje, Sinergija.
64. Tipurić, D. (2008): Korporativno upravljanje, Sinergija.
65. Turel, A., Tuncay, F.E. (2016). An empirical analysis of audit delay in Turkey, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 18, 97-105.
66. Tušek, B. (2014): Interna revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.

67. Tušek, B., Žager, L. (2007): Revizija, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
68. Vivek, M., Son, M. (2011): Do audit delays affect client retention?, *Managerial Auditing Journal*, 26 (1), str. 32-50.
69. Vujević, I. (2005): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split.
70. Vuko, T., Čular, M. (2014): Finding determinants of audit delay in Croatia by pooled OLS regression analysis, *Croatian Operational Research Review*, 5, str. 67-77.
71. Vuran, B., Adiloğlu, B. (2013): Is Timeliness of Corporate Financial Reporting Related to Accounting Variables: Evidence from Istanbul Stock Exchange, *International Journal of Business and Social Science*, 4 (6), str. 58-70.
72. Watson, D., Head, A. (2010): *Corporate finance - Principles and practice*, fifth edition, Pearson,
73. Zagrebačka burza. (2019): Kodeks korporativnog upravljanja, [Internet], raspoloživo na: <http://zse.hr/default.aspx?id=10865>, [01.06.2019.].
74. Zagrebačka burza. (2018): Zagrebačka burza, [Internet], raspoloživo na: <http://zse.hr/>, [13.02.2018].
75. Zelenika, R. (2000): *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka.

PRILOZI

POPIS SLIKA

Slika 1: Struktura financijskog izvještavanja	29
Slika 2: Distribucija pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća 2016. (broj dana) .	55
Slika 3: Distribucija pravovremenosti objavljivanja revizorskog izvješća 2017. (broj dana) .	56

POPIS TABLICA

Tablica 1: Međunarodni revizijski standardi	15
Tablica 2: Povezanost planirane razine rizika neotkrivanja i dokaznih testova	40
Tablica 3: Nezavisne varijable istraživanja	49
Tablica 4: Deskriptivna statistika kontinuiranih varijabli	54
Tablica 5: Deskriptivna statistika kategorijskih varijabli	57
Tablica 6: Razlike pravovremenosti revizijskog izvješća po veličini revizorskog društva	58
Tablica 7: Razlike pravovremenosti revizijskog izvješća po mišljenju revizora	59
Tablica 8: Razlike pravovremenosti revizijskog izvješća po isticanju ključnih pitanja	60
Tablica 9: Analiza varijance pravovremenosti rev. izvješća po broju istaknutih pitanja	60
Tablica 10: Razlike pravovremenosti reviz. izvješća po ustrojavanju revizijskog odbora	61
Tablica 11: Povezanost profitabilnosti i pravovremenosti revizorskog izvješća	61
Tablica 12: Kategorizacija društava po stupnju <i>profitabilnosti</i>	62
Tablica 13: Analiza pravovremenosti reviz. izvješća po stupnju <i>profitabilnosti</i> društva	62
Tablica 14: Povezanost pravovremenosti revizorskog izvješća i ostalih varijabli	63
Tablica 15: Kategorizacija društava po stupnju <i>zaduženosti</i>	63
Tablica 16: Analiza varijance pravovremenosti rev. izvješća po stupnju <i>zaduženosti</i>	64
Tablica 17: Kategorizacija društava po stupnju <i>veličine društva</i>	64
Tablica 18: Analiza varijance pravovremenosti rev. izvješća po stupnju <i>veličine društva</i>	65
Tablica 19: Test razlika pravovremenosti skupina po stupnju <i>veličine društva</i> 2016.	65
Tablica 20: Test razlika pravovremenosti skupina po stupnju <i>veličine društva</i> 2017.	66
Tablica 21: Utjecaj skupa nezavisnih varijabli na pravovremenost revizor. izvješćivanja	67

SAŽETAK

Temeljni financijski izvještaji moraju pružiti istinit, fer i pouzdan pregled imovine, obveza i kapitala, promjene financijskog položaja te dobiti i gubitka. Kako bi zadovoljili potrebe raznih korisnika, financijski izvještaji moraju imati i posebna kvalitativna obilježja. Kvalitativno obilježje je pravovremenost. Nepravovremeno izdavanje revizorskog izvješća može utjecati na javnu objavu čime se krše zakonski rokovi za javnu objavu. Istraživanje se bavi determinantama koje utječu na tu pravovremenost (broj dana koji protekne od kraja obračunskog razdoblja do datuma izdavanja revizorskog izvješća). Istraživanje pokazuje prosječno vrijeme od približno 105 dana koje je potrebno za reviziju financijskih izvještaja za 2016. i 2017. godinu. Analizirane varijable koju se pokazale signifikantnost u određivanju pravovremenosti su: *veličina društva, profitabilnost i modificiranost revizorskog mišljenja.*

Ključne riječi: *financijski izvještaji, pravovremenost, eksterna revizija.*

SUMMARY

Main financial statements need to provide true, fair and reliable review of assets, liabilities and capital, changes in financial position and profit or loss. In order to meet the needs of different users, the financial statements must also have a special qualitative features. The qualitative feature is *audit delay*. Improper date of issuing of auditor report may affect on public disclosure and violate legal deadline for public disclosure. This study deals with determinants which affect on audit delay (number of days that passes from end of the accounting period till the issuing of auditor report). The research shows that the average time for audit is approximately 105 days for 2016 and 2017. The analyzed variables that have shown significance are: *size of the company*, *profitability*, and *modification of the audit opinion*.

Key words: *audit delay, external audit, financial statement*